

Педагог

№4 (70)
(Шілде-Тамыз)
(Июль-Август)
2022

Журнал екі айда бір рет шығады / Журнал выходит один раз в два месяца

Журнал 2011 жылдың қаңтар-ақпан айынан
бастап қазақ және орыс тілдерінде шыға бастады.
Журнал издается с января-февраля
2011 года на казахском и русском языках

Республикалық ғылыми-әдістемелік
педагогикалық журнал
Республиканский научно-методический
педагогический журнал

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

С. Жанысбай. Тарихты таразылаған	3
Ж. Бейсенбекова. Жас ұрпақ тәрбиесі – аса маңызды мәселе.....	6
Р. Шөкейқызы. Анаға құрмет.....	8
Р. Саттибаева, Г. Хикметова. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудағы география пәнінің маңызы.....	11
Г. Аймурзаева. Биология сабағына ойын элементтерін кіріктіре отырып шығармашыл тұлғаны қалыптастыру.....	15
С. Дейнека. Педагогическая наука и искусство воспитания	19
Е. Костомарова. Роль отделов образования во внедрении системы мониторинга посткурсовой профессиональной деятельности педагогов	23
Г. Сарсенбаева. Значение личностно-ориентированной технологии в современном уроке.....	30
С. Архангельская. Н. Борисова. Формирование способности к самостоятельной познавательной деятельности и умению учиться на протяжении всей жизни.....	35
К. Кіршібаева. Қазақ балалар әдебиетінің атасы – Ахмет Байтұрсынов.....	39
С. Балходжаева. Пейзаж. Табиғатпен үйлесім. Әуе перспективасы.....	41
Б. Касенов. Как учить неправильные глаголы? How to Study Irregular Verbs?	45

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Педагог LTD» ЖШС

Бас редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

ҚР Мәдениет және ақпарат
министрлігінде
15.02.2010 ж. Астана
қаласында тіркеліп, №10712-Ж
куәлігі берілді.

Басуға қол қойылды
22.08.2022 ж.
Офсеттік басылым.
Тапсырысы: 320.
Басылым индексі: 74312

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел.: 8 777 194 94 58,
8 777 303 37 67.
Эл.пошта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал <<RADO Print>>
баспаханасында басылды.
Алматы қ., Мыңбаев көш., 46,
кеңсе 411А

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат РАЙМҚҰЛОВА

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА: РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Н. Омашев — ҚР Жоғары мектеп Ғылым Академиясының академигі, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор.

С. Аманжолов — педагогика ғылымдарының докторы, ҚР Білім беру ісінің үздігі, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің педагогика факультетінің деканы.

Ә. Дүйсебек — Ы. Алтынсарин атындағы Қазақ Білім Академиясының вице-президенті.

А. Миразова — Алматы қаласы, №159 мектеп-гимназиясының директоры, ҚР Білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның Еңбек Ері.

Р. Кіршібаева — Алматы қаласы, №145 мектеп директорының тәрбие ісі жөніндегі орынбасары.

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. Рукописи и фотоснимки не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале допускаются только с согласия редакции.

Журнал зарегистрирован в Министерстве культуры и информации РК в г. Астане. Выдано свидетельство №10712-Ж от 15.02.2010 г.

Подписано в печать 22.02.2022 г.
Печать офсетная.
Заказ 320.

Подписной индекс: 74312

Учредитель:

ТОО «Педагог LTD»

Адрес: 050036, г. Алматы,

Мкр. Мамыр-2, 13-7.

Тел./факс: 8 (727) 255-72-94;

сот.т.: 8 777 1949458,

8 777 3033767

Эл. почта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал напечатан в типографии

<<RADO Print>>

г. Алматы, ул. Мынбаева, 46, оф. 411А

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word бағдарламасына жазып жіберіңіз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Болмаса, факс, бағалы хат арқылы редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ!

Представляемые материалы должны быть напечатаны и сохранены в программе Microsoft Word. Объем не более 2-х страниц, шрифт Times New Roman. Сведения об авторе должны быть точными и полными. Фотографии высылайте отдельными файлами в формате JPEG, TIFF, не вставляя в текст статьи. К высылаемому материалу приложить копию квитанции о подписке на журнал. Материалы отправляйте на электронную почту (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru), факсом или заказным письмом.

Тарихты таразылаған

Қашан да ұстаздық жол жеңіл емес. Соған қарамастан, осындай мамандықты, осындай игілікті істің иесі болуды қалаған жандар аз емес. Қарағанды қаласындағы №36 жалпы білім беретін орта мектептің жоғары санатты мұғалімі Сергей Манахбай тарихшы болған соң да шығар, өткен өмірге, өзінің жүріп өткен жолына үнемі көз тастап отыруды әдетке айналдырған. Иә, бұл сонау 1991 жыл болатын. Бір кезде тағдырдың желі айдап апарған Моңғол елінде тұрып жатқан қазақтар арасынан елім деп көтерілген, үдере көшіп, ат

басын ата қонысқа тіреген елдің ортасында Манахбай Тәтікен мен Ханша Тыхайдың отбасы да бар еді. Әуелде олардың қайда барарын білмей, қалай қисайтса, сол жаққа қарай еңкейіп, ертіп келген азаматтың соңынан жүре бергені рас. Олар Қарағанды облысының Егіндібұлақ ауданына келіп тұрақтаған. Баурайы бұлақ, қойнауы құрақ, тұрған жұртқа құт болған Балқандау өңіріне келгенде айналадағы табиғат ананың еміреніп тұрғанын байқап, шынымен де көңілдері бір көтеріліп қалып еді. Шынында да бұл жер құтты қоныс, жайлы өріс болды. Жергілікті жұрт алыстан аңсап келген бауырларын «ағайынымыз келді» деп жылы қарсы алды, еруліктерін беріп, алдарына мал салды.

Негізгі мамандығы мал дәрігері болғандықтан, әулет басшысының өзі Манахбай аға ауыл шаруашылығы саласында еңбек еткенді жөн санады. Қызметке қол созбай-ақ, шопанның ақ таяғын ұстағанды дұрыс деп тапқан. Содан зейнеткерлікке шыққанша еңбек етті. «Әр елдің салты әр басқа» дегенді жиі айтады атам қазақ. Бұл кісілер де екі

елде өмір сүріп, екі елдің әдет-ғұрпын бойларына сіңірген. Көшіп келісімен онша алшақтығы болмаса да Кеңес өкіметіндегі қазақтардың салт-дәстүріне ыңғайланды.

Сөйтіп, Баян Өлгей аймағындағы орта мектепті үздік бітірген ұлы Сергей Улан Батордағы мемлекеттік университетті бітіріп, жалпы тарих маманы болып шыққан. Жоғары білімі болса да Сергей өзінің әкесінің көмекшісі болды. Өйткені басқа елдің білімімен әлі беймәлім елде

қызмет істеп, мұғалім болуға жүрегі дауаламаған. Жергілікті жерге бейімделу қажет болды. Дегенмен, өз елі, өлең төсегіне келген соң, баласының өз мамандығы бойынша еңбек етуі керек еді. Сондықтан да әкесі баласының Қазақстанның білімін алуына кеңес берген. Әкесінің ақылымен, өзінің қалауымен Сергей Е. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің филология факультетін қазақ тілі мен әдебиеті мамандығы бойынша бітіріп шықты. Сол 1996 жылы Қарағанды қаласындағы №68 орта мектепке мұғалім болып орналасып, ұстаздық жолын бастады. Көп ұзамай Күләнда Муталханмен бас қосып, отау құрды.

Баласы қалаға қоныстанған соң әкешесі де осылай қарай ойысқан. Қазір осы Қарағанды қаласында тұрады. Бұрын тарих, кейіннен қазақ тілі мен әдебиеті мамандығын меңгерген Сергей 2004 жылы №36 орта мектепке ауысып, сонда қазақ тілі мен әдебиетінен, Қазақстан тарихынан, Жалпы тарихтан және Адам. Қоғам. Құқық пәндерінен сабақ жүргізіп келеді.

Зайыбы Күлөндаев

Жасынан білімге құмар, алғыр болып өскен Сергей әркашан оқуда үздік, қоғамдық жұмыстың белсендісі болды. Ол сонымен қоса ізденімпаз, көп оқығанды, көп білгенді ұнатады. Бұл – мұғалім үшін ең қажет, ең басты қасиет. Шәкіртінің қандай да болмасын сұрағына жауап бере алмай қалса, өліммен тең ғой.

Егер ұстаздық еңбегінің нәтижелері туралы айтар болсақ, ауыз толтырарлық істері жетерлік. Тарих пәнінің жоғары санатты мұғалімінің біліктілігі жоғары. Ол өзін ұжым арасында білімділігімен, шығармашылық ізденістерімен, ұйымдастырушылық қабілетімен, көздеген мақсатына жету жолындағы жетістіктерімен көрсете білді. Осы сөзімізге дәлел ретінде мектеп әкімшілігінің берген мінездемесіндегі: «Пәнаралық ықпалдасудың қазіргі оқыту үдерісіндегі толық, жартылай және блоктық болып келетін үш түрін де қолданып, салалас пәндер

мазмұнындағы оқу материалдарының бір курс төңірегінде топтасуын толық қамтамасыз етеді. Оқу материалдарын

бір тақырып аясында ең өзекті мәселелер ретінде тоқталып отырады. Сыныптарда рухани-адамгершілік тұрғыда берілетін тәрбие мен білім мазмұнын байытатын, руханиятымыздың өзегін құрайтын ауыз әдебиетінің үлгілерін, атап айтқанда тұрмыс-салт жырларын, мақал-мәтелдерді, жұмбақтарды, жаңылтпаштарды, ертегілер мен аңыздарды, эпостық жырларды, айтыс өнері мен шешендік сөздерді үлгі ретінде мысалға келтіріп, үнемі пайдаланып, сабақ

Оқушылармен этнографиялық ойын

мазмұнын байытып отырады», - деген жолдарды келтіруге болады.

Бұл мінездемеде сонымен бірге ұстаздың республикалық бірнеше әдістемелік журналда мақалаларының, әдістемелік жасалымдарының, ашық сабақтарының жарық көргенін жазған екен.

Ғылыми-әдістемелік жұмысының нәтижесінде жарық көрген өлкетану бағытындағы бесінші сыныпқа арналған жұмыс дәптерін, әдістемелік құралдар мен бағдарламаларды, қазақстандық құқықтық оқытудың факультативтік бағдарламасын, өзі құрастырған «Қарағанды қаласының тарихы» электрон-

дық оқулығын атап өтуге тұрарлық. Сонымен қоса «Ә. Бөкейхан — Алаш қозғалысының негізін қалаушы қоғам қайраткері» тақырыбында өткен қалалық ғылыми-тәжірибелік конференцияға қатысып, жүлделі орындар иеленген. «Қарағанды Ұлы Отан соғысы жылдарында» тақырыбында өткен ғылыми-тәжірибелік конференцияда баяндама жасаған.

Қазыбек би баба (ортада) рөлінде

Сергей Қазақ хандығының құрылғанына 550 жыл толуына арналған гуманитарлық-ағарту конференцияда белсене қатысып, қойылымда Қазыбек би бабамыздың бейнесін сомдағаны көпшіліктің әлі күнге есінде. Сол үшін және басқа да жетістіктері үшін қалалық, облыстық білім бөлімдерінің, «Nur Otan» партиясының грамоталарымен, ол дайындаған оқушылардың талай олимпиадалар мен конференцияларға қатысып, жүлделі орындар алғаны үшін әр түрлі дәрежедегі дипломдармен марапатталыпты. Айта берсек, толып жатыр. Оның барлығын тізіп шығу міндет емес.

Сегіз қырлы, бір сырлы ұстаздың айналысатын машығы да аз емес. Ол сонымен қоса спортшы. Кейде Сергейді балалармен бірге мектептің спорт залынан көруге болса, ат спортымен де айналысады екен. Оның спорттық разрядтары да бар.

Осы жерде бір айта кететін мәселе — оның аты туралы. Кіммен танысса да: «Атың неге Сергей?» деп сұрайды екен. Шынында да өзі Моңғолиядан оралған, өзі «қап-қара» қазақ бола тұра неге олай атады екен деген сұрақтың көңілге оралары анық. Сөйтсек, оның да мәні бар болып шықты. Ол туғанда есімін қазір сол Моңғолияда қалған Мұханбет деген немере ағасы қойыпты. Сол кезде

он бірінші сыныптағы ағасы Сәбит Мұқановтың «Ботагөз» романын оқып жүр екен. Соның ішінде Сергей деген есім жасөспірімнің көкейіне жатталып қалған ғой. Оған әкесі мен шешесі де қарсы болмапты. Арғы бетте қалған ағасына деген сағынышы болса керек, атын өзгертудің каншама рет мүмкіндігі болса да (университетте оқыған кезінде «Серғали» деп атапты)

сол есімді әлі күнге сақтап келеді.

Сергейдің жары Күланда №57 мектеп-лицейде мұғалім, математика пәнінен сабақ береді. Оған қоса қолындағы ата-енесін күтіп отыр. Бес баланың анасы. Үлкендері жоғары оқу орындарын бітірген, қазір қызметте. Ең кішісі Айару екінші сыныптың оқушысы.

Оқытушы бір күнмен ғана өмір сүрмейді, ол болашаққа көз тігеді. Алдағы күнде қандай биіктерге жетсем, қандай асулар алсам деп армандайды. Алдына мақсаттар қояды. Сергейдің де мақсаттары осал емес. Ол сабақтарда ақпараттық технологияларды әлі де болса кеңінен қолдану, дарынды оқушылармен жекелей жұмысты жандандыру, кабинеттерді үнемі заманауи тұрғыда безендіріп отыру қажет деп есептейді.

Иә, несі бар, бұлар орындалмас арман емес, қолжетімді мәселелер екені сөзсіз. Сондықтан да мақсатына жете беруге тілектестігімізді білдіреміз.

Сүйіндік ЖАНЫСБАЙ,
Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі,
Қазақстанның Құрметті журналисі,
Қазақстанның Мәдениет қайраткері.
Қарағанды қаласы.

Жас ұрпақ тәрбиесі – аса маңызды мәселе

**Жансая
БЕЙСЕНБЕКОВА,**
«Жезкент орта
мектебі» КММ
бастауыш сынып
мұғалімі.
Бородулиха ауданы,
Шығыс Қазақстан
облысы.

Қоғамымыздың ілгері дамуының өзі ғылым мен білімге тікелей байланысты. «Әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті», – дейді Мағжан Жұмабаев. Сонда сол халықтың қаны мен жанын, рухын бойына сіңіреді. Еліміз егемендігін алып, тәуелсіздік туы биікке көтерілген қазіргі кезеңде бүгінгі ұрпақтың қоғамымыздағы жаңару процесін жүзеге асырудағы жүргізген жұмысы ұшан теңіз. Жеке ел болып дербес даму жолына түскен осы бастамамызды баянды етіп, нығайта түсуде жеткіншектерге жүктелер міндет те ерекше үлкен. Ал еңсе тіктеген Қазақстандай жас мемлекет үшін бұл міндет ауқымдала түспек. Өйткені Отанымыздың, қоғамымыздың келешектегі шын жанашыры да, арқа сүйері де осынау жас ұрпақ арасынан шықпақ. Демек, оларды лайықты ізбасар етіп дайындау, тәрбиелеп

шығару үшін білім ордаларындағы білім, тәрбие жұмыстарын күшейтіп, ұлттық ұлағаттылыққа баулып өсіру міндеті алда тұр.

Адамзатты тәрбиелеу өте ұзақ және күрделі процесс. Жеке бастың қалыптасуы, оның рухани жағынан дамуы бала кезден бастау алады. Жас шыбық иілуге қандай икем болса, бала да тәрбиені қабылдауға сондай бейім. Соңғы жылдары жалпы білім беретін мектеп пен жалпыға бірдей орта білім беру ісін дамыту, жаңарту проблемаларының ауқымдылығы соншалық, оған жас ұрпаққа білім беру саласында жүрген азаматтармен қатар, ұлт тәрбиесіне бей-жай қарамайтын әрбір адам өз үлесін қосуда.

Отбасы – адам баласының алтын дінгегі. Өйткені адам ең алғаш шыр етіп дүниеге келген сәтінен бастап, осында ер жетіп, отбасының тәрбиесін алады. Сондықтан да отбасы – адамзаттың аса қажетті, әрі қасиетті алтын мектебі. Отбасының адамзат ұрпағына деген ықпалы мен әсер күшін өмірдегі басқа еш нәрсенің күшімен салыстыруға болмайтындай. Өйткені ата-ананың балаға деген тәрбиесінің орнын еш нәрсе толтыра алар емес.

«Ел болам десен, бесігіңді түзе» деген нақыл сөз отбасы тәрбиесінің маңызын айқындатып тұр емес пе? Отбасы мүшелерінің жас шамасы

әр түрлі болса да, олардың арасында бір-бірімен рухани жақындығы, мақсат ынтымақтастығы бар.

«Отан отбасынан басталады» деген сөздің мәнісі де осында. Ата-ана өз отбасын нығайта отырып, сонымен бірге оның балиғатқа толған мүшелерін үй болуға, өз шаңырағын көтеруге әзірлеуі басты әрі өте жауапты міндет болып саналады.

Әке мен ананың баласына қоятын ең бірінші басты талап-тілектері — баланың «әдепті бала» болып өсуі. Сондықтан қазақ жанұясы әрдайым: «Әдепті бол, тәрбиесіздік етпе, көргенсіз болма» деген сияқты сөздерді балаларының құлағына құйып өсірген.

Қазақ отбасында өз баласын мейірімділікке, имандылыққа баулып өсірген. Үнемі жанұясында осылай тәрбие көрген бала ақырында, өздігінен тіл алғыш, адал, тиянақты, ұқыпты болып шыға келеді. Тәрбие басы әдептілік деп білген ата-ана әуелі баласына өздерін сыйлап-құрметтеуді үйреткен. Сонымен қатар, балаларының ер-азамат болып, халқына еңбек етулерін басты міндет етіп қойған. Отбасының ұйытқысы, берекесі, мейір-шапағат көзі — ана. Анасының әкесіне деген қарым-қатынасының өзі — балалардың әкеге көзқарасының сипатын анықтайтыны берік есте болуға тиіс. Мұның өзі, бір жағынан, үй ішіндегі әдептің бастау көзі екені анық. Демек, балалар үшін әке беделі аналарының сөзі, іс-қимылы, қас-қабағы арқылы қалыптасады.

Қазір заманымыз жақсарып, халықтың әл-ауқаты артып келеді.

Дегенмен де әр түрлі діни көзқарастағы адамдардың үгіт-насихатына балалардың еріп кетпеуін қадағалағанымыз жөн. Ата-аналар балаларды мүмкіндігінше көп уақыт үйде жалғыз қалдырмауға, немен шұғылданатынын, мектепке қалай барып келуін, күнде қанша сабақ болып, қаншада қайтатынын біліп отырулары керек. Баланың сабақтан тыс уақытын қалай ұйымдастыру керек? Олардың кітап оқуына, мәдени тынығуына жағдай жасап көмектесу қажет. «Тәрбие отбасынан басталады» десек те, күйбең тіршілікке алданып жүріп, отбасындағы әрбір баланың әрекетін, қылықтарын бағалап, бағыт-бағдар беруге көңіл кейде аз бөлінеді. Әрбір ата-ана баласының ынтасын, қызығушылығын байқап, оның өзін-өзі дамыту үшін жағдай жасап, ықпал етуі керек.

Бала — Отанымыздың келешегі, біздің жалғасымыз. Сондықтан бала тәрбиесі — баршамызға ортақ іс. Әр ата-ана өз баласын еліне, халқына шын берілген, халқын құрметтей алатын, дені сау, білімді, еңбексүйгіш, жан-жақты жетілген азамат етіп тәрбиелеуді борышым деп есептеуі керек.

Сайып келгенде, қоғамда әдеп-инабат өлшемдерінің терең тамырланып, кең жайылуында отбасының маңызы орасан зор. Әрбір ұяның қос тіреуі — ата-аналар өздеріне әдеп-адамгершілік талаптарын, құқықтары мен міндеттерін мүлтіксіз орындаса, бүкіл қоғамда, елде бейбіт те береке-лі тұрмысқа негіз қаланбақ, демек, ұрпақтарына құтты қоныс, жайлы болашақ қамтамасыз етілмек!

Анаға құрмет

Ата-ананың орны әр уақытта да жүрегін жарып шыққан балалары үшін қымбат та қастерлі. Олар бауыр еті балапандарын аялап өсіріп ұлын ұяға, қыздарын қияға қондыруға, өмірден өз орындарын табуына қамқор болады. «Әке айбының болғанда, ана айдының олар барда болмайды-ау қайғы-мұңның» демекші, қамқорлықпен айтылған жылы сөздерін балалары ұмытпай айтып жүреміз.

Әрбір адамның бойында ананың үш қарызы бар болатын көрінеді. Бұл үш қарыздан анамызды разы ету, құрметтеу арқылы құтылуымыз керек екен. Олар: анамыздың бізді осынау жарық дүниеге әкелуі және өмірге келген соң түн ұйқысын төрт бөліп әлдилеуі және қатарыңнан қалдырмай адам етіп тәрбиелеуі.

Ата-ананың татулығы олардың өзара сыйластығы, бауырмалдық мінездері отбасындағы балаларға үлкен әсер береді. Туған туыстармен, нағашылармен, көрші-қоландармен құда-жекжаттармен жылы араласу, тәтті-дәмділерді бөліп жеу, сыйласымдылық қазақи бауырмалдылық үлкен өмір мектебі. Олардың мейірімді көзқарасы, аялы сөздері әр баласы үшін ерекше.

- Бұл күндері қайран ата-анамыздың мейіріммен жанашыр жақсы, жылы сөздерін есімізге алып, жақсылыққа ұмтыламыз. Асыл әкеміз Қасабек Өтешов 1897 жылы туылған. Тыл ардагері болды. Ал, аяулы анамыз Нұржамал Уәлиқызы 1923 жылы дүниеге келген өте бауырмал, мейірімді адам болатын. Ұлы Отан соғысы кезінде осы Шеңгелді ауылында «Бәрі де Жеңіс үшін, бәрі де Майдан үшін» деп ел қатарлы еңбек жасаған. Қолөнер шебері, оюлап құрақ құрап, сәндеп көрпе тігетін, шаршауды білмейтін ақжарқын, қонақжай еді. Ана тіршіліктің жібек арқаны ғой, қазір өзіміз есейіп үй-

лі-баранды болсақ та, ата-ананың орны бөлек - дейді сол бір бақытты балалық шағын сағынышпен есіне алған отбасының тұңғышы Марал Қасабекқызы.

Ислам дінінің негізі — адамгершілік дегендей, туған жерді, иман жүзді адамдарды бағалау әр адамның асыл қасиеті. Жасы үлкен адамдарды құрметтеп, оларды қабағынан тани білетін қазақи мінезге қарап, кісілік пен кішіліктің жарасты қалыбын аңғарамыз. Иә, әйел — ана өте бауырмал, әр үйдің шырағы — шамшырағы емес пе!

Өмірде елеулі еңбек жолдары мен өзіндік орындары бар, шыдамдылық пен қажырлы қайратының, зерделілігінің арқасында үлкен отбасына жылы шуақ құя білген қаншама аналар бар арамызда. Балалары Марал, Жанат, Қайрат әке мен ананың сенімдерін ақтады, асқар таудай әкесі мен анасының жақсы тәрбиесі балаларының бойынан темірқазықтай жарқырап көрініп тұрды. Отағасы өмірден озса да берекелі отбасының отын өшірмей, аналық жүрегінің жылуын маздата жандырып, өнегелі тәрбиені сөнбес шырақ қылып қайран ана жаға білді. Ашық — жарқын сезімтал мінезді Нұржамал апалар күнделікті өмірде ауыл - елге сыйлы, балалары мен немерелеріне тағылымды үлгі — өнегелі бола білді. Шаңырақтың тұңғышы Марал бастаған бауырларының бір-біріне деген қамқорлық, бауырмалдық, сыйластық қасиеттері қазақ халқына тән тағылымды, үлгі-өнеге деп білеміз.

Бақытты Нұржамал әже, құдай берген балғын немере, жиен шөберелердің ортасында шуақты әдемі өмір кешіп, былтыр ғана 98 жасында бақилыққа аттанды. Осы әулеттің шаңырақ иесі, анасын құрметтеп шығарып салған Қайрат пен Бақытгүл анасының ақ батасын алған, бақытты отбасы. Немересі Жұлдыз осы Шеңгелді ауылында география пәнінің мұғалімі. Күйеу бала Азат денешынықтыру мұғалімі. Немерелері Берік әскери қызметте, Серік төтенше жағдайда қызмет көрсету маманы. Сонымен бірге «Балалы үй — базар» демекші, қылықтары тәтті Аяла, Аяулым, Зере атты шөберелері де бар.

Қадірлі аналарымыз ата жұртының салт-дәстүрін, ана тілінің қадір-қасиетін сыйлауға ұрпақтарын тәрбиеледі. Жоқшылық заманда да тарықпаған, бар деп аспаған осындай иман жүзді ардагер апаларымыз болған кезінде. «Балалар мен немерелерді қызықтап отырғанымыз — бүгінгі бейбіт күннің, кешегі Ұлы Жеңістің арқасы ғой. Осы жақсы заманды көргенімізге не жетсін, шіркін», - деп туған елінің амандығына тілекші болуда.

«Бірлігі жақсының тірлігі тапшы болмайды», - деген әдемі мақал тегін айтылмаса керек-ті. Қарапайым адамгершілігі мол, қайырымды жақсы адамдарға жақын жүру, оларды құрметтеу әрбір мұсылманның міндеті. «Жаның қиналса жақсыға жақында, жақсының жан сезімі жаныңды жадыратады», - деген

әдемі қағида бар. Туған елін, жерін құрметтеу оның көңіл қуантарлық жайлы жаңалықтарын естіп қуана білу де бір ғанибет емес пе, шіркін! Бір-бірімізге қолымыздан келгенше камқорлық көрсетіп, тіршілікте сыйлассaq, өмір сонысымен қымбатты болмақ.

«Адам — керуен, өмір — жол», - демекші, осынау қайталанбас, жалт-жұлт еткен ұзақ өмір жолында қа-

йырымды, мәнді де сәнді ғұмырымызда жарқырап, бір-бірімізді қуанытып жүрейікші, ағайын.

Рымтай ШӨКЕЙҚЫЗЫ,
Қазақстан Республикасы
Журналистер одағының мүшесі.
Шеңгелді ауылы,
Д. Қонаев ауданы,
Алматы облысы.

*Мейірімі мол ананың —
Жүрегі жылы, қолы кең.
Кең пейілді атаның
Жүзі жылы, жолы кең*

(халық даналығы)

Оқушылардың функционалдык сауаттылығын қалыптастырудағы география пәнінің маңызы

Функционалдык сауаттылық — адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдык сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол — ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда, функционалдык сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады.

Мектептің білім беру жүйесінде жас ұрпақты жан-жақты дамыту мен функционалды сауатты, шығармашыл тұлға тәрбиелеуде география пәні үлкен рөл атқарады. Алайда, функционалдык сауаттылықты қалыптастыру — күрделі және ұзақ үрдіс. Қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше, жас ұрпаққа заман талабына сай жан-жақты білім беру мүмкін емес. Жаңа технологияны енгізу барысында мұғалімнің жұмысы оқушының жеке тұлғалық абыройын құр-

меттеуге, оның шығармашылық қабілеттері, бейімділігі мен өздігінен ойлау қабілетін дамытуға бағытталуы тиіс.

Оқушылардың функционалдык сауаттылығын дамыту және оның қалыптасуын тексеру құралы шығармашылық сипаттағы тапсырмалар. География сабағында әр түрлі тақырыптарға эссе жазу, хабарлама, реферат, бүктемелер, презентация, жоба дайындау оқушылардың жалпы және ақпараттық сауаттылығын қалыптастыруға ықпал етеді. Зерттеушілік бағыттағы жұмыстарды орындау барысында оқушылар өздігінен ақпарат жинап, оны өңдеуді және көркемдеуді үйренеді, есептеу, графиктер мен диаграммалар құру дағдылары жетілдіріледі. Мысалы, 9-сыныпта өздері оқып жатқан мектеп оқушыларының ұлттық, жастық-жыныстық құрамын анықтау немесе туған өлкесінің көрікті жерлері, тарихи-мәдени ескерткіштері, осы өлкеден шыққан танымал тұлғалар туралы материал жинақтау сияқты тапсырмаларды орындатуға болады. Өз өлкесін танып-білу арқылы оқушылардың Отанға деген сүйіспеншілігі артады.

Географиялық нысандарға сипаттама беру, олардың ерекшеліктерін анықтау немесе оларды бір-бірімен салыстыру үшін оқушылар мәтінмен, атласпен жұмыс жасайды, графикалық кескіндемелерді

талдайды, қорытынды шығарады және болжайды. Сонымен қатар белгілі бір тақырыпқа кластер, синквейн құрастырғанда оқушылар сын тұрғысынан ойлауды, өз ойларын еркін және нақты жеткізуді үйренеді.

Әрбір мұғалімнің мақсаты — сабақ сапасын көтеру түрлерін жетілдіру, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру, іздену, таным деңгейін көтеру. География сабағында флипчартты қолдану оқушылардың белсенділігі мен қызығушылығын арттырады. Әсіресе, жоғары сыныптарда елдер мен олардың астаналарын сәйкестендіру, кескін картаға елдер атауларын орналастыру, елдерді аймақтар бойынша топтастыру мазмұнындағы тапсырмалар астаналарды тез жаттауға, картографиялық білімдерін жетілдіруге көмектеседі.

Оқушының тану қабілетін арттырып ақыл-ой әрекетін дамытуда проблемалық оқытудың маңызы зор. Проблемалық оқытудың нәтижесі терең де берік білім беріп қою немесе тәсілдерін үйретумен тынбайды, оқушылардың ақылы жаңа сапаға ие болады, ой-өрісі кеңейеді. Проблемалық мәселелер мен ситуацияларды құру үшін әр түрлі білім көздерін, оқулық мәтінін, картаны, сурет, сызба, т.б. пайдалануға болады. Мысалы, 8-сыныпта «Қазақстанның экологиялық проблемалары» тақырыбын қарастырғанда оқушылар 7-сыныпта алған білімдерін пайдалана отырып, төмендегідей тапсырмаларды орындайды:

1. «Табиғат кешені» сызбанұсқасын құру.

2. Адамдардың шаруашылық әрекетінің табиғат кешендеріне тигізетін әсері туралы мысалдар келтіру.

3. Экологиялық проблемаларды шешу жолдарын ұсыну.

4. Неліктен Арал проблемасы ғаламдық проблемаға айналып отыр?

Қазіргі педагогикада демократияландыру жүріп жатыр. Сабақ үстінде оқушының өзін еркін ұстауы, ойын еркін жеткізуі, өз бетімен ізденуі, қосымша материалдарды кеңірек пайдалануы көзделеді. Егер сабақта тақырыпқа орай мәнді ойын элементтері жиі қолданылса, оқушылардың пәнге қызығуы артады, сабақ тартымды және жеңіл өтеді. *«Балалармен бірге сабақ үстінде жүргізілген қызықты ойындар, - дейді профессор В.М. Чистяков, - оларды сабаққа қызықтырады, тәртіпке шақырады, дұрыс қорытындылауға, олардың бойында достық, ұйымшылдық қасиеттерін, ойлау қабілеттерін дарытады».* География сабағында көптеген ойын түрлерін қолдануға болады. Мысалы, берілген әріптерден географиялық атаулар құрастырып, оларды картадан көрсету оқушылардың номенклатуралық білімін тексеруге және бекітуге мүмкіндік берсе, «Географиялық тізбек» ойыны географиялық атауларды есте сақтауға көмектеседі.

Білім берудің түрлері мен әдістерін жетілдірудің тағы бір бағыты — оқушыларды топпен жұмыс істеуге ұйымдастыру. Топтық оқытудың ерекшелігі — жастары шамалас шағын топтағы оқушылардың бірігіп жұмыс істеуінде. Мұндай

шағын топта оқушы өзін-өзі жоғалтпайды, олар бір-біріне көмектесіп ортақ тапсырмалар орындайды. Мұндай жағдайда әр оқушы жетістігі мен кемшілігін бағалап қана қоймай, олардың ортақ нәтижеге қандай үлес қосқаны да ескеріледі. Тақырыпты топпен жұмыс істей отырып түсіндіру, қайталау оқушылардың ойлауын дамытуда және көпшілікпен жұмыс істеуге дайындауда үлкен рөл атқарады. Оқушылар өз ойларын еркін және нақты жеткізуге, бірін-бірі тыңдай білуге үйренеді.

Оқушылардың тапсырманы орындай алмаған жағдайда сабаққа деген ынтасы азайып, өзіне-өзі деген сенімділігі төмендейді. Бұл жағдайдан шығудың жолы — деңгейлік тапсырмалар. Пәнге қызығушылығы төмен оқушыларға қабілеті жететін тапсырмалар беру арқылы ынталандыру қажет. Ал қызығушылығы жоғары оқушылардың қосымша тапсырмаларды орындауы олардың қабілетін ашуға ықпалын тигізеді.

Оқушылардың бір сыныпта, бір бағдарлама және бір оқулық бойынша оқи отырып, материалды әр түрлі деңгейде игере алуы деңгейлік саралау деп аталады. Сондықтан міндетті дайындық деңгейі анықтаушы шарт болып табылады. Міндетті дайындық деңгейіне жету оқушының мазмұнды игеруге қойылатын ең аз қажетті талаптарды орындағанын сипаттайды. Осының негізінде материалды

игерудің жоғарырақ деңгейлері қалыптасады. Мысалы, 11-сыныпта «Шетелдік Азия елдеріне жалпы шолу» тарауын қорытындылау сабағында төмендегідей тапсырмаларды беруге болады: I деңгей:

1. Атластағы Азия елдерінің саяси картасын пайдалана отырып, монархиялық басқару түріндегі және федерациялық құрылымдағы елдерді кескін картаға түсіру.
2. Атласты, оқулық мәтінін және анықтамалық мәліметтерді пайдалана отырып, Азияның аумағы бойынша ірі елдерін дәптерлеріне теріп жазу.

II деңгей:

1. Атластағы тақырыптық карталарды және оқулық мәтінін пайдалана отырып, «Азияның минералды ресурстары» кестесін құрастыру.

2. Оқулық мәтінінде берілген статистикалық мәліметтерге сүйене отырып, «Азия халқының ұлттық құрамын» көрсететін дөңгелек диаграмма құру.

III деңгей:

1. Азияның әр аймағында орналасқан екі еліне салыстырмалы сипаттама беру. Бүгінгі білім беру жүйесінде критериялы бағалау зор маңызға ие. Өйткені қазір оқушылардың білімділігі ғана басты рөлде емес, басты рөлде оқушының құзіреттілігін, оның жеке тұлғалық қасиеттерін дамыту, қоршаған ортамен дұрыс қарым-қатынас жасау, өзін-өзі да-

мыту, өзіндік білімін көтеру сияқты мақсаттар қойылған. Критериалды бағалау бұл мақсаттар мен міндеттердің барлық талаптарына сай орайластырылған. Критериалды бағалаудың басты ерекшелігі:

- ✓ алдын-ала ұсынылған бағалау шкаласы;

- ✓ анық, айқындылығы;

- ✓ бағаның әділдігі;

- ✓ өзін бағалауға мүмкіндіктің берілуі.

Критериалды бағалау сабақтың өн бойында жүзеге асып отырады. Алдымен топтық жұмысты бағалауда өте тиімді. Өйткені топ жұмысын критерийлермен бағалау жұмыстың нәтижелілігіне және оқушылардың өзара бағалау арқылы өз пікірлерін ортаға салып, еркін жеткізуіне алып келеді. Өз пікірін еркін айту, өзгелердің жұмысына өзіндік бағасын беру өмірге бейімділіктерін арттыра берері сөзсіз. Бағалау парағы топқа тапсырмамен бірге ұсынылатын болғандықтан, оқушылар өзге топты бағалар алдында өз тапсырмаларын орындауда сол критерийді басшылыққа алады.

Қазіргі кезде білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болуда. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту — бүгінгі заман талабы. Осы орайда, география пәнін дұрыс үйрете білу өте маңызды. География сабағында қажетті білім, білік, дағдыларын меңгеру арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығы қалыптасады:

- ✓ оқушылар өз мақсатына жету

үшін мәтінді дұрыс пайдалана білуді үйренсе, оқу сауаттылығы қалыптасады;

- ✓ географиялық есептерді шығаруды, сынып кабинетінің, бөлменің, т.б. планын сызуды меңгерсе, математикалық сауаттылығы қалыптасады;

- ✓ табиғат құбылыстарының себеп-салдарын анықтай алса, қорытынды шығарып, болжам жасауды үйренсе жаратылыстану ғылыми сауаттылығы қалыптасады.

Осының барлығын оқушыларға меңгерту үшін педагог өз сабағында тиімді әдіс-тәсілдерді тандап, заман ағымына ілесіп, үнемі іздену үстінде болуы тиіс. Өз мамандығын толық меңгерген жоғары деңгейлі оқытушының алдынан шыққан оқушы — өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абырой, яғни үмітінің ақталғаны, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені. Мұғалім сабағының өн бойындағы негізгі мақсаты, оның негізгі мәнін естен шығармай, әрбір сәтті тиімді пайдаланғанда өз мақсатына жетеді.

Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі. Алайда, сынып ұжымымен байланыс орнатып, әр баланың жүрегіне жол таба білуде ұстаздың жеке басының адамгершілік қасиеттерінің үлкен орын алатыны белгілі. Ол қасиеттер бір жарым ғасыр бұрын халыққа қыз-

мет еткен Абай, Ыбырай шығармаларынан көрініс тапқан:

- оқушыны құрметтеу, еркіндік беру, пікіріне құлақ асу;

- оқушы қабілетін мөлшерлеу, білімін әділ бағалау;

- мұғалім мен оқушы арасындағы ынтымақтастық.

Ұстаз — білімдарлығы, адамгершілік пен әділдігін, адалдығы мен шыдамдылығын, тапқырлығы мен қамқорлығын оқушы бойына дарытып отырса, білім алуда жақсы жетістікке жетуге болады. «Ұстазына қарай-ұстамы» деген сөз берер айтылмаса керек

Рая Мажитовна САТТИБАЕВА,
«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы

Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институтының тәрбие және тұлғаны әлеуметтендіру кафедрасының аға оқытушысы.

Гульмира Кайратовна ХИКМЕТОВА,

«№53 жалпы білім беретін орта мектеп-лицейі» КММ-нің география пәні мұғалімі.
Қарағанды қаласы, Қарағанды облысы.

Биология сабағына ойын элементтерін кіріктіре отырып шығармашыл тұлғаны қалыптастыру

Қазіргі кезеңде әлі де болса, орта мектеп оқушыларының білімдерінде формализмнің элементтері кездесуде. Биология пәнін игеру, олар үшін тек кітап материалын оқу ғана болып отыр. Шын мәнісінде, биология пәнінде оқушылар табиғат заңдарын оқып, білуі тиіс. Оқушыларға нақты мысал келтіре отырып, олардың алған білімдері маңызды практикалық мәселелерді шешуге қажет екендігін түсіндіру керек. Оқушылардың білімнің өмірлік маңызын түсінуі, теория мен практиканы тығыз байланыстырады, пәнге ынтасын арттырады, оқушылар біліміндегі формализм элементтерін жояды. Оқушылардың білімге ын-

тасының болуы, олардың сабақтағы белсенділігінің артуына білім сапасының жоғарлауына, білім алудың пайдасын түсінудің қалыптасуына мүмкіндік береді, жалпы айтқанда оқу процесінің деңгейін көтереді. Білім берудің құрылысын, оқушылар мұғалім қойған мақсаттарды түсінетіндей, қабылдайтындай етіп құру керек және оқушы мұғалім қойған мақсатты белсенді жүзеге асырушы болуы тиіс.

Оқушылардың біліміне ықыласын, ынтасын, қызығушылығын арттырудың ең жақсы жолының бірі-сабақта ойындарды қолдану. Ойын, білім алу еңбек ету-адамның

негізгі қайраткерліктері. Ойын-білім бола отырып, баланы білім алуға, еңбекке дайындайды. Ойынды алданыш және көңіл көтеру деп ойлайтындар қателеседі.

Кейбір педагогтар мен психологтардың мектеп жасындағы балалардың ойын жасынан өтіп кетті деуі бекер. Ойындағы оқиға-жайлар сабаққа әр қилылық нәр береді, сабақты қызық етеді, оған эмоциялық бояу береді.

Мектепте балалар сабақ үстінде бір-бірімен сөйлеспейді. Балалар сөйлескен жағдайда, ол тәртіпті бұзған болып есептеледі, мұғалімнен ескерту алады. Ойын жағдайын балалар сабақ барысында бір-бірімен ақпарлармен алмасатындай, ақылдасатындай, бір-біріне дәлелдей алатындай, бір-бірін бағалайтындай етіп ұйымдастыру керек. Ойындар қолданылған сабақтарда оқушылар белсенділік көрсетеді. Бұлай болу барлық ойынға тән нәрсе, оның топтық түрде өтуіне байланысты. Топтық түрде сабақтағы білім алу традициялық білім беру «мұғалім-оқушы» өрнегін күрделендіреді. Яғни, өрнек былай күрделенеді: «мұғалім-топ-оқушы», бұдан келесі өрнек туындайды: «оқушы-оқушы». «Оқушы-оқушы» жүйесінде «топ оқушы», «оқушы-топ» өрнектері өздігінен туындап жатады және оқушылар білмейтіндерін көрсетуге тырыспайды. Балалар бір-бірінің ойларымен, пікірлермен алмасады, дәлелдейді, қателеседі, өз ойларын ортаға салады, негіздейді, есеп жауаптарын

бірге шешеді, тексереді қателерін түзейді, т.с.с. Ойын барысындағы пікірлер алмасу нәтижесінде, оқу материалдарын жылдам және жақсырақ игереді, қиындықтарды бірге шешеді. Мұндай жағдайда барлық балалар алға жылжиды, білімдері терең балалардың тежемеуіне, білімі төмен балалардың алға ұмтылуына мүмкіндік береді.

Биология сабақтарында ойынды ұйымдастырғанда оқушылар бір-біріне көмектесетіндей, бір-бірімен бірігетіндей жағдай жасау керек. Сонда сабақ тек білім беру қызметін ғана емес, тәрбиелеу қызметін де атқарады. Мұндай сабақтардың өтілуі нәтижесінде оқушыларда бір-бірімен сөйлесе білу мәдениеті, тәртіптілік, топқа және бір-біріне жауапкершілік сезімінің болуы, менмендік және жалқаулықтан безіну қасиеттері қалыптасады.

Мұғалімнің ең басты мақсаты — сабақ мақсаты мен қолданылатын ойынның мақсатын ескерте отырып сабақтар мен сыныптан тыс сабақтарда оны орынды қолдана білу. Оқушылар мен мұғалімнің ойынға ынтасы болған жағдайда ғана, ойын жүруі мүмкін, ешқашан ойынды формальды (немқұрайлы) ойнауға болмайды. Әрбір дидактикалық ойынға, бір жағынан дидактикалық есептерді шешу тән, мысалы: затқа немесе құбылысқа жалпы сипат беру, олардың ерекшеліктерін табу сияқты жұмыстар, оқушыларды ұқсастықты, айырмашылықты, т.с.с. құбылыстарды табуға, байқау-

ға баулиды. Бұл мағынадағы ойындардың үйрету қасиеті бар. Ендігі бір жағынан, дидактикалық ойнау. Оқушының назары соған ауады, ал ойын барысында ойынның білім беру мақсатының қалай орындалатындығы байқалмай қалады. Сондықтан, сабақтарда өтілетін ойындар оқушыларға жәй сабақ ретінде емес, жай алданыш ретінде де емес, қызықты жұмыс ретінде беріледі. Ойынды жүргізу үшін сынып командаларға бөлінеді. Команда құрамын қалаулары бойынша жасауға болар еді, дегенмен топ құрамы аралас және топтардың күштері тең болу керек. Ойынды жүргізудегі мұғалімнің маңызды орнын атап өтетін педагогикалық бірлестік жүзеге асқан жағдайда жақсы нәтижеге жетуге болады. Ойынның идеясын, көбіне, мұғалім ойлап табады. Дегенмен биология пәніне ең жақсы ойынды ойлап табуды, сыныпта немесе мектепте оқушылар арасында конкурс жүргізуге болады. Оқушылардың ойынды ойлап-құрауы өте пайдалы, өйткені қандайда да бір тақырыпқа ойын ойлап табу үшін, сол тақырыпты оқушы терең білу керек. Сондықтан, мұғалім, әсіресе, осы жұмысты орындаған оқушының еңбегін бағалауы тиіс.

Бір сабақтың өзіне қолданатын әдістерді кезектестіріп, оқушыларды шаршатпай, материалды қызықты жеткізе білуді де ескерген жөн. Осы мақсатта 6-сыныпта биологиядан «өсімдіктердің генеративті мүшелері» тарауы бойынша «бақытты

сәт» ойын сабағын мысалға келтіріп өтейік.

Сабақтың негізгі мақсаты, гүл құрылысы, гүлшоғыр, аталық және аналық туралы ұғымды оқушыларға ойын элементтері арқылы түсіндіру. Сынып оқушылары екі топқа бөлініп жарыс ұйымдастырылды. Құрал-жабдықтар: 1) қоржын; 2) секундомер; 3) бағалау парағы; 4) асықтар; 5) үй тапсырмасы (әр командаға екі сұрақ); 6) конкурстық тапсырмалар; 7) жауап үлгілері.

Ойын барысы: Әр командаға ат қойылады, өз капитандарын тағайындайды.

I тайм. «Сергіту». Әр топқа тарау бойынша қайталау ретінде 10 сұрақтан қойылады. Ал қарсылас топ сұрақтың дұрыстығын жазып бағалау парағындағы үлгі бойынша анықтайды. Сұраққа жауап іздестіруге 5 минут уақыт беріледі. Ең көп сұраққа жауап берген топ жеңеді. Мысалы мынадай сұрақтар қойылады.

1. Гүл дегеніміз не?
2. Тозандану құрылысы қандай рөл атқарады.
3. Гүл құрылысы қандай.
4. Гүлшоғырларын ата.
5. Гүл формуласы элементтері.

II тайм. «Тенге алу». Ойынға қатысушылар қоржыннан нөмірленген асықтар алады. Жүргізуші әр нөмірге сәйкес сұрақтар оқиды. Өзара талдаудан кейін капитандар жауап берді.

1. Аталық тозаңның аналықтың аузына түсуі.
2. Қияр гүлінің формуласы?

3. Тозандану түрлеріне 1-2 мысал : Сұраққа барлық қатысушылар келтір. жауап береді. Көбірек дұрыс жауап

4. Желмен тозандану түрлерін ата берген топ жеңеді. (4-7 сұраққа

5. III тайм «Жорға». Жүргізушінің жауап берген оқушылар топқа қосымша ұпай әкеледі) 2, 3, 4, 5-таймдардың әрбіреуіне 1 минут уақыт

IV тайм. Сен – маған, мен – саған. берілді. Сұраққа тез жауап берсе, уақыт үнемдейді, оны басқа сұрақтарға

Үй тапсырмасы бойынша әр топқа 2 сұрақтан қойып, жауаптары пайдаланады. Әрбір дұрыс жауапқа топ 1 ұпай немесе 1 асықтан алады

V тайм. Көшбасшыны қуу. (барлық асықтар бір түсті)

Бағалау парағы

Топ	I тайм	II тайм	III тайм	IV тайм	V тайм	Барлығы
Бағалау Критерилері	«5» - 9-10	«5» - 4	«5» - 3	«5» - 2	«5» - 10-12	
	«4» - 8-7	«4» - 3	«4» - 2	«4» - 1	«4» - 7-9	
	«3» - 5-6	«3» - 1-2	«3» - 1	«3» - 0	«3» - 6-4	
	1	1	1	1	1	
	2	2	2	2	2	
	3	3	3	3	3	
	4	4			4	
	5				5	
	6				6	
	7				7	
	8				8	
	9				9	
	10				10	
					11	
Топ					12	
Қосымша уақыт						
Дұрыс жауаптар саны						
Баға						

Қорытынды.

Ойын технологиясын зерттеу — бүгінгі күн талабы.

Бүгінгі күні дидактика саласындағы фундаментальды мәселелердің бірі — білім берудегі ойындар технологиясы болып отыр.

Ойын арқылы бала қоршаған ортаны өз бетінше зерделейді. Сөйтіп, өзінің өмірден байқағандарын іске асырып, қоршаған адамдардың іс-әрекетіне еліктейді. Соның нәтижесінде өзі көрген жағдайларды отбасылық тұрмыс пен қызмет түрлерінде жаңғыртады. Мәселен, қазақтың ұлттық ойындары: «Бәйге», «Көкпар», «Алтын сақа», «Хан талапай»,

«Қыз қуу», «Тоғызқұмалақ», «Алтын сақина», т.б. балалардың еңбекке деген қарым-қатынасы мен қабілеттерін арттырады.

Ұсыныс.

Білім беру барысында қазақтың ұлттық ойындарын өз деңгейінде қолдана отырып, биология пән оқулықтарының материалдары ретінде қолданысқа енсе.

Гаукар Әбдірасуллақызы
АЙМУРЗАЕВА,

№260 орта мектебінің биология
пәні мұғалімі.
Арал қаласы,
Қызылорда облысы.

Педагогическая наука и искусство воспитания

«Воспитание и обучение детей – это искусство, одно из сложнейших человеческих искусств. А педагогика – наука об искусстве воспитания и обучения детей, стопроцентная наука и стопроцентное искусство».
С. Соловейчик

В предисловии к своей книге «Человек как предмет воспитания», К.Д. Ушинский подчеркивает: «... Из сказанного вытекает уже само собой, что педагогика *не есть собрание положений науки*, но только *собрание правил воспитательной деятельности*». Она — наука, так как имеет свои специфические методы исследования, свой предмет изучения (воспитание человека), свои законы и закономерности, ме-

тодику, содержание и свои технологии. Она — искусство, так как идет от души человека (педагога и воспитанника), многое в ней построено на эмоциях, на интуиции. Есть историческая причина подобного смешения этих терминов. В XIX в. имелось два понятия: педагогика и педагогия. Первое обозначало науку о воспитании, второе — относилось к практической воспитательной деятельности. Потом эти понятия

слились, что давало повод считать педагогику и наукой, и искусством. Но правильно ли это? Думается, что не совсем. Когда речь идет о воспитании, то необходимо иметь в виду, что оно имеет два аспекта — теоретический и практический. Теоретический аспект воспитания является предметом научно-педагогического исследования. В этом смысле педагогика выступает как наука и представляет собой совокупность теоретических и методических идей по вопросам воспитания. Другое дело — практическая воспитательная деятельность. Ее исполнение требует от педагога овладения соответствующими воспитательными умениями и навыками, которые могут иметь разную степень совершенства и достигать уровня педагогического искусства. Вот почему мнение о том, что педагогика является и наукой, и искусством, нужно считать некорректным. Указывая на эту некорректность, профессор А.И. Пискунов отмечал: «Фактически в самой этой формулировке содержится уже логическая ошибка: наука не может быть одновременно и не наукой». С семантической точки зрения необходимо различать педагогику как теоретическую науку о воспитании и практическую воспитательную деятельность как искусство.

Весьма четко разграничивал педагогику как теоретическую науку и практическую деятельность как искусство известный преподаватель Главного педагогического института в Петербурге А.Г. Ободовский (1796-1852). В пособии «Руководство к педагогике, или науке воспитания» он писал: «Полное и систематическое изложение теории воспитания, т.е. правил и методов, относящихся к воспитанию, называется наукою воспитания или педагогикою; употребление же теории воспитания на самом деле составляет педагогическое искусство... Кто имеет основательное и полное познание науки воспитания, тот называется теоретическим воспитателем; кто же приводит успешно практику воспитания в исполнение, т.е. в самом деле воспитывает, тот есть практический воспитатель и педагог». Тем не менее для практической педагогической деятельности немаловажными являются как отличия, так и те связи, которые имеются между теорией воспитания и воспитательной практикой. Для того чтобы реализовывать действенное воспитание, учителю, с одной стороны необходимо хорошо знать его теоретические основы, а с другой — в совершенстве владеть педагогическими умениями и навыками. Глубокие мысли об этом высказывали многие педагоги. К.Д. Ушинский отмечал, что для успешной воспитательной деятельности необходимы не только соответствующие умения и навыки, но и обстоятельные теоретические знания. Подчеркивая это, он писал: «Искусство воспитания имеет ту особенность, что почти всем оно кажется делом легким... Почти все

признают, что воспитание требует терпения; некоторые думают, что для него нужны врожденная способность и умение, т.е. навык; но все-таки немногие пришли к убеждению, что, кроме терпения, врожденной способности и навыка, необходимы еще и специальные знания». Глубоко обоснованное решение вопроса о соотношении педагогического искусства и теоретических знаний в воспитании дал П.П. Блонский. Он отмечал, что для практической воспитательной деятельности в одинаковой мере нужны умение, талант и теоретические знания. Умения вырабатываются личным опытом, талант совершенствуется в процессе воспитательной практики, теоретические знания формируются в результате глубокого постижения сущности развития и воспитания человека и передаются в виде научных идей. «Лишь идея, а не техника и не талант, — подчеркивал Павел Петрович, — может быть сообщена одним лицом другому, и потому лишь в виде известных идей, то есть в виде теоретической науки, может существовать педагогика». Такой же точки зрения придерживался А.С. Макаренко. Он считал, что в целях претворения в жизнь эффективного воспитания необходимо у каждого педагога развивать педагогическое мастерство, в основе которого лежит глубокое овладение теоретическими знаниями, вдумчивое и старательное отношение к делу воспитания и творческое усвоение лучших образцов воспитательной деятельности. Примечательно, что на огромное значение теории в многообразных сферах человеческой практики указывали многие древние мыслители. Греческий философ Анаксогор говорил, что только из теоретического познания проистекает свобода и плодотворность практической деятельности. Сократ же замечал: «Каждый мудр в том, что хорошо знает». Педагогика быстро прогрессирует, оправдывая свое определение как самой диалектической, изменчивой науки. В последние десятилетия достигнуты ощутимые успехи в ряде ее областей, прежде всего в разработке новых технологий обучения. Современные компьютеры, оснащенные качественными обучающими программами, успешно справляются с задачами управления учебным процессом, разрешают добиваться высоких результатов с меньшими затратами энергии и времени как педагогов, так и учащихся. Обозначился прогресс и в создании более совершенных методов воспитания, технологий самобразования и самовоспитания. В школьной практике применяются новые научные разработки. Научно-производственные комплексы, экспериментальные площадки, авторские школы — все это заметные вехи на пути положительных перемен. В Концепции 12-летнего среднего общего образования в Республике Казахстан отражаются цель, задачи, принципы организации и нап-

равления системы среднего общего образования страны. «В эпоху высочайшего динамизма, глобализации, интенсивного развития средств коммуникации, которые меняют образ жизни, общения и мышления, а также методы достижения благосостояния, интеллект человека, его способность к преобразующей, созидательной деятельности становятся основным капиталом общества». Современная педагогика — это область, интегрирующая три компонента: искусство, науку, практическую деятельность по организации и взаимодействию людей. Это взаимодействие претворяет в жизнь межличностный обмен знаниями, ценностями, опытом творческой деятельности и индивидуальным опытом. Сегодня понятие «интеграция» рассматривается в образовании как объединение, органическое слияние образовательных учреждений, систем, содержания образовательных программ разных предметов или предметных областей.

- Интегрированное обучение позволяет реализовать один из важнейших принципов дидактики — принцип системности обучения.

- Создает оптимальные условия для развития мышления, развивая логичность, гибкость, критичность.

- Способствует развитию системного мировоззрения, гармонизации личности учащегося. Уменьшается многопредметность, расширяются и углубляются межпредметные связи, появляется возможность получить

больший объем знаний.

- Является средством мотивации учения школьников, помогает активизировать познавательную деятельность учащихся, способствует развитию творчества.

Важнейшей целью государственной кадровой политики является создание интеллектуального и профессионального ресурса, способного обеспечить высокие темпы социально-экономического развития страны, которое невозможно без качественного казахстанского образования. Давний спор о том, что такое педагогика — наука или искусство, разбивается о практику. Испытание практикой доказывает многократно: без глубокого знания науки воспитания не развивается искусство воспитания. Знание закономерностей обучения и воспитания, овладение методами педагогического процесса — основа учительского мастерства. К усвоению педагогики надо подходить как к научно — познавательной деятельности, на базе которой может и должно развиваться педагогическое искусство как неотъемлемый элемент педагогической деятельности. А педагогом может быть далеко не каждый. Это должен быть человек имеющий призвание, призыв, внутреннее осознание того, что это его путь — путь поиска, постоянного беспокойства, путь сомнений необыкновенной требовательности к себе, путь упорного, каждодневного труда. Теоретические знания в настоящее время приобретают все

большее значение, так как наука и техника вошли во все сферы жизни. Вот почему всестороннее и обстоятельное понимание предмета педагогики и основных теоретических идей, относящихся к воспитанию, имеет огромное значение в подготовке к профессионально-педагогической деятельности.

Список литературы:

1. Дидактика средней школы: Некоторые проблемы современной дидактики /Под ред. М.Н. Скаткина. - М.: Просвещение. - 1982. — 204 с.
2. Лернер И.Я. Процесс обучения и его закономерности. - М., 1980. - 212 с.

3. Лернер И.Я. Теория современного процесса обучения, ее значение для практики // Советская педагогика. - 1989. - №11. — С. 10-17.

4. Лихачев Б.Т. Педагогика. Курс лекций. - М., 1998. — 351 с.

5. Педагогика / Под ред. Ю.К. Бабанского. - М., 1988. - гл. 20. — 380 с.

Светлана Юрьевна

ДЕЙНЕКА,

музыкальный руководитель

дошкольного мини-центра КГУ

«Начальная школа №9».

г. Рудный,

Костанайская область.

Роль отделов образования во внедрении системы мониторинга посткурсовой профессиональной деятельности педагогов

Модернизация образования, активно проводимая государством в последние годы, несомненно, приводит к структурным и функциональным изменениям как в управлении образованием, так и на местах. Нет необходимости останавливаться на том, что задачи, определённые правительством в области образования направлены на повышение его качества.

Очевиден и тот факт, что для контроля за реализацией политики

в области образования вводятся и дополнительные механизмы, призванные показать, насколько успешно реализуются нововведения и работают ли принятые решения.

**вывод
первый**

мониторинг механизм,
призванный обеспечить оперативную обратную связь и показать, насколько успешно реализуются нововведения и работают ли принятые решения

Отдел образования города Рудного рассматривает систему мониторинга в образовании в целом, как механизм, призванный обеспечить более оперативную обратную связь. А признанный сегодня факт, что **«Качество системы образования не может быть выше качества работающих в ней учителей» (М. Барбер)**, определяет как необходимость проведения самих курсов повышения квалификации, так и необходимость мониторинговых исследований по итогам их прохождения.

Необходимо отметить — за 2 года курсовой подготовкой охвачены 534 человека (33,4% от общего числа педагогов), из них, административно-управленческий аппарат — 25 (28%), методисты — 5 (30%).

Спектр центров сотрудничества в данном вопросе позволяет нам удовлетворить спрос педагогов на курсы разного профиля и формата проведения.

Потребность в прохождении курсов изучается по разным причинам. Ведение статистического анализа по таким параметрам как:

- Количество учителей, прошедших курсы повышения квалификации по годам как в разрезе учебных учреждений, так и в разрезе школ.
- Количество аттестуемых педагогов в текущем учебном году.
- Количество руководящих работников учреждений образования (директоров и заместителей), прошедших курсы повышения квалификации.

- Количество методистов, прошедших курсы повышения квалификации.

является строго обязательным при организации деятельности методических служб во всех отделах образования.

Нами на уровне отдела образования города Рудного определён ряд индикаторов, которые мы считаем важными в условиях модернизации образования:

- мониторинг числа педагогов, прошедших курсы по внедрению ИКТ;
- мониторинг числа педагогов, прошедших курсы по инклюзивному образованию;
- мониторинг числа педагогов, прошедших курсы по развитию исследовательских навыков школьников;
- мониторинг числа педагогов, прошедших курсы по решению олимпиадных задач;
- мониторинг числа педагогов, прошедших курсы по подготовке к ЕНТ и ВОУД.

Кроме того, практика преобразований, а именно, широкое внедрение ИКТ и необходимость решения задач инклюзивного образования, заставили нас вести мониторинг числа педагогов, прошедших курсы именно по данным направлениям. Аналогичная статистика ведётся по курсам, носящим адресный, тематический характер. Например, по решению олимпиадных задач, по подготовке к ЕНТ и ПГК,

по работе с одаренными детьми и т.д.

Полученные данные использованы для принятия определённых управленческих решений. Так, изучение уровня использования интерактивного оборудования учителями предметниками, изучение практического опыта по созданию электронного портфолио побудило отдел образования организовать адресные курсы именно в этом направлении.

Это не только позволило повысить информационную культуру педагогов, но и привело к расширению информационно-образовательного пространства педагогов города.

Таким образом, мониторинг может быть ориентирован на текущую ситуацию, которая связана с определёнными целями и задачами политики, для того, чтобы проверить соответствует ли положение вещей запланированному, или же необходимы чрезвычайные меры по его выправлению. Он также может быть ориентирован на будущее и позволять управленцам в сфере образования предвидеть события.

Единая форма подведения итогов посткурсового периода, предложенная АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по Костанайской области» стала отправной точкой в совершенствовании данного направления деятельности.

Слушатели курсов стали инициаторами и участниками таких форм работы, как семинары и диалоговые площадки, принимают участие в конференциях и педагогических советах по проблемам образования, пропагандируют опыт внедрения идей курсовой подготовки на заседаниях методических объединений и родительских собраниях.

Вывод второй

мониторинг может быть ориентирован на текущую ситуацию, которая связана с определёнными целями и задачами, для того, чтобы проверить соответствует ли положение вещей запланированному, или же необходимы чрезвычайные меры по его выправлению

Вывод третий

мониторинг может быть ориентирован на будущее и позволять управленцам в сфере образования предвидеть события.

Проведенные мероприятия (количественные данные)							Выступлений (количественные данные)				
открытые уроки	внеклассные мероприятия	семинары	круглые столы	диалоговые площадки	мастер-классы	интернет конференции	на конференциях	на семинарах	пед. советах	МО	родительских собраниях
78	40	13	14	7	7	3	19	19	27	34	24

вывод четвертый

мониторинг обеспечивает принятие органами управления своевременных и обоснованных решений, выступает как вид информационного обеспечения управления образовательными процессами

информации («как должно быть») информацией о реальном положении дел в учреждении («как есть»), что позволяет косвенно судить об уровне организации системы методического сопровождения внутри учреждений образования, прогнозировать эффективность продвижения инноваций и дифференцированно подходить к определению перспектив в работе.

Ведение мониторинга в разрезе школ дополняет поток нормативной

школа	Проведенные мероприятия (количественные данные)						Выступлений (количественные данные)					
	открытые уроки	внеклассные мероприятия	семинары	круглые столы	диалоговые площадки	мастер-классы	интернет конференции	на конференциях	на семинарах	пед. советах	МО	родительских собраниях
	78	40	13	14	7	7	3	19	19	27	34	24

По итогам мониторинга слушателей краткосрочных курсов статистика аналогичных показателей значительно ниже.

Количество учителей прошедших повышение квалификации	Проведенные мероприятия в посткурсовой период (количественные данные)				Выступления в посткурсовой период (количественные данные)						
	Открытые уроки	на конференциях	на семинарах	пед. советах \ методсоветах	МО	Родительских собраниях	Внеклассное мероприятие	Семинары, мастер классы	Круглые столы	Конференции (в том числе он-лайн)	
80	21	1	16	15	38	20	20	7	4	3	

Это объясняется, прежде всего, изменением качественного состава слушателей: в первой группе практически нет педагогов со стажем работы менее 5-ти лет, без категории и второй квалификационной категории, во второй - состав разнообразен как по стажу работы, так и по образованию, категориальности.

Итоги мониторинга регулярно рассматриваются на различных уровнях образования от совещания заместителей директоров и оперативных планерок методистов до Совета ГорОО. Статистика вещь упрямая — язык цифр позволяет говорить о конкретных фактах четко, без излишней эмоциональности и предвзятости, делать выводы, опираясь на конкретные факты.

вывод пятый

роль отделов образования - обеспечить **оперативность и открытость результатов мониторинговых исследований** с целью эффективного продвижения идей курсовой подготовки

Однако, несомненным остается тот факт, что посещение курсов приводит к повышению профессиональной активности, стремлению изменить практику преподавания с целью повышения качества образования.

Кроме того, курсы становятся отправной точкой в деятельности отдельных педагогов по системной работе в вопросах применения педагогических технологий в практике работы:

Количество учителей, внедривших новые технологии и методики в образовательный процесс, в результате курсовой подготовки							
технология сотрудничества	проектная деятельность	развивающее обучение	технология Караева	критическое мышление	ИКТ	модульное обучение Жанпейсовой	Другие (назвать какие)
5	10	16	3	6	24	4	4

Ярким подтверждением тому является факт открытия на базе ГУ «Средняя школа №15 города Рудного» городской экспериментальной площадки по теме «Интеграция наук через эффективное внедрение технологии «Ступенчато-комплексное обучение» по внедрению в практику работы педагогов школы технологии Арызыхановой. Педагог школы Бахтыбаева А.К. ознакомилась с данной технологией на курсах учителей казахского языка и литературы.

вывод шестой

цикличность мониторинга пробуждает инновационную активность педагогического сообщества, повышает мотивацию по внедрению идей курсовой подготовки

Кроме того, по итогам обучения на уровневых курсах в ходе обмена опытом внедрения идей курсовой подготовки, в городе созданы 4 инновационные площадки, позволяющие педагогам обсуждать результаты внедрения новых подходов в образовании, искать эффективные пути решения возникающих противоречий:

- учителей начальных классов, прошедших обучение на уровневых курсах (1-4 классы) — Усова Т.П. (ГУ «Гимназия №5»)

- учителей ЕМЦ, прошедших обучение на уровневых курсах — Брылевская Е.В. (ГУ «Школа — гимназия №10»)

- учителей биологии, прошедших обучение на уровневых курсах — Мокрецова Л.А. (ГУ «Средняя школа №14»)

- учителей казахского языка, прошедших обучение на уровневых курсах — Смагулова Г.Г. (ГУ «Средняя школа №7»)

Примечательно, что в состав инновационной площадки вошли педагоги разных предметных областей, объединенные стремлением к эффективному внедрению в практику преподавания идей 7 модулей. Постепенно формируются такие сообщества и внутри школ. Они предоставляют возможность обучения в процессе обмена идеями, мнениями, на встречах педагоги имеют возможность выступать на равных,

представляя свои проекты, разработки и при этом совершенствовать свою практику и практику школы в целом. Создается среда для творческого переосмысления собственной практики и развития рефлексивной составляющей участников. Это то, что называется лидерство учителя.

Интерес педагогов, прошедших курсы и побудивший их к дальнейшему развитию поддерживается и через деятельность творческих лабораторий, деятельность которых носит практико-ориентированный характер. Результатом работы педагогов над решением конкретной проблемы преподавания становится, как правило, разработка конкретного методического продукта.

- Разработка и внедрение критериального оценивания учебных достижений учащихся при изучении основных предметов начальной школы (1-4 классы) — Урускаева Э.М. (ГУ «Начальная школа №9»)

- Внедрение технологии проблемно-диалогического обучения в УВП начальной школы (1 - 4 классы) — Иконникова С. С., (ГУ «Гимназия №2»)

- Влияние технологии развивающего обучения RWCT (1-4 классы) — Дивянина Е. И. (ГУ «Начальная школа №9»)

- Педагогикалык ізденуі (1-4 классы) — Абдирова А. Т. (ГУ «Средняя школа №15»)

**вывод
седьмой**

мониторинг должен быть комплексным для обеспечения объективной информации об изучаемом явлении или процессе и стимулировать развитие профессионального роста педагогического сообщества в целом

В этом и заключается, на наш взгляд, роль отделов образования — быть не просто статистами, а создавать условия для эффективного продвижения идей курсовой подготовки, способствуя тем самым развитию профессионального уровня педагогического сообщества.

Особое внимание уделяется привлечению к проблеме повышения профессиональных компетенций административно-управленческого аппарата — директоров и заведующих, заместителей, методистов отдела образования. Данная категория привлекается к обучению по 2-м направлениям — и как учитель предметник и как менеджер образования. При этом, отсутствие возможности выезда на курсы компенсируется привлечением их к дистанционному обучению. На протяжении 2-х лет методисты отдела образования проходят обучение образовательном портале «Мой университет» (moi-uni.ru). И идеи посткурсового периода методистов распространяются через проведение городских мероприятий, а также, реализуются через деятельность Школы методиста.

Однако, для успешной работы в

посткурсовый период считаем необходимым принимать меры превентивного характера. Так на основе мониторинга, проводимого по итогам деятельности школ города, нами определена стратегия в определении слушателей уровневых курсов. Если посещение краткосрочных курсов, чаще всего, определяется графиком аттестации или выбором заинтересовавшей проблемы в самообразовании, в решении задач опытно-экспериментальной работы, то возможность обучения на уровневых курсах и курсах РИПК-СО, мы рассматриваем как инструмент поддержки инициативных творчески работающих педагогов. Разрядка для школ по числу педагогов для направления на курсы формируется с учетом инновационного потенциала и рейтинга школы в образовательном пространстве города. Это позволяет избежать формальности в определении участников курсовой подготовки, а также поддержать престиж учителя, охватив обучением педагогов различной предметной направленности, что способствует успешному обучению на курсах.

Таким образом, необходимость ведения мониторинговых исследований на уровне отделов образования — очевидна и дает положительный эффект при достаточно четкой их организации.

На сегодняшний момент — проблема стоит не в том проводить мониторинговые исследования или

нет, а в том, КТО на местах будет заниматься данным направлением работы. Требуют изменения как штатное расписание методических кабинетов, так и школ. При этом, остро назревает необходимость повышения престижа (а прежде всего, заработной платы!) на местах тем, от кого зависит организация посткурсового периода. Сегодня, методист, заместитель директора, директор школы получает зарплату ниже, чем сертифицированный педагог или учитель высшей категории с хорошей нагрузкой.

Много интересных и важных аспектов деятельности открывается в образовании, однако, это приводит к безразмерному расширению функциональных обязанностей на всех уровнях. Важно помнить, что основная функция школы — УЧИТЬ ДЕТЕЙ! И не просто учить, а учить качественно!

**Елена Витальевна
КОСТОМАРОВА,**

заведующая методического кабинета.

г. Рудный.

Костанайская область.

Значение личностно-ориентированной технологии в современном уроке

Применение личностно-ориентированной технологии на уроках — это не просто создание учителем благожелательной творческой атмосферы, а постоянное обращение к субъектному опыту школьников как опыту их собственной жизнедеятельности.

Основной замысел личностно-ориентированного урока состоит в том, чтобы раскрыть содержание субъектного опыта учеников по рассматриваемой теме, согласовать его с задаваемым знанием и перевести в соответствующее научное содержание («окультурить»).

Учитель на уроке помогает ученику преодолеть ограниченность его субъектного опыта, существующе-

го часто в виде разрозненных представлений, относящихся к различным областям знания, переводя этот опыт на научно-значимые образцы.

Готовясь к уроку, учитель должен продумать не только, какой материал он будет сообщать на уроке, но и какие содержательные характеристики по поводу этого материала возможны в субъектном опыте учащихся (как результат их предшествующего обучения у разных учителей и собственной жизнедеятельности).

Важна при этом и форма обсуждения детских «версий». Она не должна быть жесткой, в виде оценочных ситуаций («правильно — неправильно»). Задача учителя — выявить и

обобщить «версии» учеников, выделить и поддержать те из них, которые наиболее адекватны научному содержанию, соответствуют теме урока, целям и задачам того или иного предмета.

Инновационные процессы в сфере образования, переход к новой образовательной парадигме и внедрение национальной модели среднего образования обуславливают важность проблемы личностно-ориентированного обучения и требуют переосмысления форм проектирования учебного процесса как управления познавательной деятельностью ученика. Это, в свою очередь, определяет необходимость использования технологий, позволяющих учитывать индивидуальные особенности учащихся и осуществлять разноуровневое обучение.

В педагогической теории и практике прошедшие пятнадцать лет были отмечены поисками возможностей активизации учебного процесса, интересными методическими находками учителей, появлением в педагогической психологии и дидактике новых теоретических концепций. Разрабатывая систему развивающего обучения, учёные выдвинули разные принципы построения учебно-воспитательного процесса, что привело в итоге к коренной перестройке традиционного типа обучения.

Чтобы стимулировать познавательную и творческую активность учащихся и организовать индивидуальную работу с ними, учителю очень важно знать силы каждого учащегося и быть твёрдо убеждённым в том, что все его ученики способны справиться с теми задачами,

которые педагог перед ними выдвигает. От того, насколько полностью реализует ученик свои способности, умения, фантазии, зависит не только его настроение, отношение к школе, учебному процессу, но и его общее развитие.

Традиционные уроки рассчитаны на учеников среднего уровня, поэтому слабым учащимся недостаточно времени на осмысление предлагаемого материала, а более сильным не хватает сложности и творчества, отвечающих их возможностям. Именно поэтому я занялась разработкой системы личностно-ориентированного обучения русскому языку и литературе, которая включает:

- 1) выявление индивидуальных способностей учеников (диагностика);
- 2) дифференциацию по уровню обучаемости;
- 3) конечный результат (контроль, проверка, анализ).

Индивидуальный подход в обучении ставит целью развитие ребёнка как самостоятельной, активной личности, так как деятельность учащихся является основой процесса усвоения.

Объектом моего исследования является процесс обучения русскому языку и литературе в средних классах, предметом — система организации дифференцированного обучения, а целью — формирование системы приёмов обучения, позволяющих достигать результатов, обусловленных индивидуальными возможностями каждого ученика. Таким образом, можно сформулировать гипотезу: если организовать учебный процесс с учётом индивидуальных особенностей учащихся,

это позволит достигнуть личностно-обусловленных результатов.

В ходе исследования была разработана система диагностирования, определены критерии дифференциации, скорректирован учебный материал, отобраны оптимальные приёмы и методы работы на уроке.

Отслеживая промежуточные результаты (контрольные работы, диктанты, устные ответы, выполнение домашних заданий, работа в классе), вношу изменения, уточнения как в содержание учебного материала, так и в методические приёмы. В процессе контроля проверяется динамика качества знаний, грамотности, темпа речи, техника чтения.

Создавая условия для эффективных упражнений школьников, ис-

пользую в своей работе элементы ТРИЗ-технологии, включающей апробированные и чётко сформулированные приёмы управления классом, поддержания дисциплины и внимания, интереса к учебной проблеме, обеспечения эффективной проверки знаний.

Организация индивидуальной работы с учащимися зависит от типа урока как основной структурной единицы учебного процесса. В качестве примера опишу некоторые этапы урока объяснения нового материала по теме «Союз».

Сравнение целей деятельности учителя при организации традиционного и личностно-ориентированного уроков представлены в ниже указанной таблице:

Цели традиционного урока	Цели личностно-ориентированного урока;
1. Обучает всех детей установленной сумме знаний, умений и навыков;	1. Способствует эффективному накоплению каждым ребенком своего собственного личностного опыта;
2. Определяет учебные задания, форму работы детей и демонстрирует им образец правильного выполнения заданий;	2. Предлагает детям на выбор различные учебные задания и формы работы, поощряет ребят к самостоятельному поиску путей решения этих заданий;
3. Старается заинтересовать детей в том учебном материале, который предлагает сам;	3. Стремится выявить реальные интересы детей и согласовать с ними подбор и организацию учебного материала;
4. Проводит индивидуальные занятия с отстающими или наиболее подготовленными детьми;	4. Ведет индивидуальную работу с каждым ребенком;
5. Планирует и направляет детскую деятельность;	5. Помогает детям самостоятельно спланировать свою деятельность;
6. Оценивает результаты работы детей, подмечая и исправляя допущенные ошибки;	6. Поощряет детей самостоятельно оценивать результаты их работы и исправлять допущенные ошибки;
7. Определяет правила поведения в классе и следит за их соблюдением детьми;	7. Учит детей самостоятельно вырабатывать правила поведения и контролировать их соблюдение;

8. Разрешает возникающие конфликты между детьми поощряет правых и наказывает виноватых.

8. Побуждает детей обсуждать возникающие между ними конфликтные ситуации и самостоятельно искать пути их разрешения.

Индивидуальная работа в начале урока играет не маловажную роль на этом этапе использую самопроверку, так как твёрдо убеждена: любая работа, проверенная самим учеником, даст больше пользы, потому что он сразу увидит результат.

Приёмы самопроверки для разных учеников разные: одни проверяют записанное по напечатанному тексту, другие — по орфографическому словарю, третьи — с голоса учителя, который чётко выделяет трудные орфограммы в словах или пунктограммы в предложениях.

Если выполняются дифференцированные задания, они проверяют по «лесенке знаний»: 3-я группа у 2-й, 2-я — у 1-й, а 1-я группа сверяет свою работу с учениками из 3-й группы. Так все учащиеся участвуют в самопроверке, проявляя интерес к результатам своим и товарищей. Приведу образец таких заданий.

1-я группа заполняет условно изображённые сосуды простыми производными союзами (и, а, но, да, или, либо...) и простыми и составными производными союзами (что, как, тоже, чтобы, несмотря на то, как будто.)

2-я группа приводит примеры — предложения с простыми и составными союзами (Собаки притихли, оттого что никто не тревожил их покой) и коротко излагает теоретический материал (группы союзов по значению и составу).

3-я группа конструирует предложения с составными союзами (не-

смотря на то что, по мере того как, потому что).

Индивидуальная работа при объяснении нового материала также нужна на основном этапе урока — при объяснении нового материала — это, пожалуй, самое сложное. Когда мы говорим «новый материал», то иногда забываем, что не весь он действительно новый. В программе материала расположен по линейно-ступенчатому принципу, что создаёт благоприятные условия для дальнейшей углубленной работы над ним в следующих классах. Эффективной она будет тогда, когда задействован весь класс, объяснение слушают все учащиеся и первые примеры разбирают коллективно. Затем ученики самостоятельно подводят итог и так же разбирают следующий пример.

1. [Пошёл сильный снег], и [дорога покрылась белой пеленой].

[Дорога покрылась белой пеленой], (потому что пошёл сильный снег).

[], и []. ССП. [], (потому что ...). СПП.

2. [Солнце пригревает всё сильнее и сильнее], и [на пригорках появились первые проталины].

[На пригорках появились первые проталины], (так как солнце пригревает всё сильнее и сильнее).

Индивидуальная работа при закреплении материала первоначальное закрепление ведётся от простого к сложному; задания и упражнения носят характер воспроизведения и тренировочного и творческого за-

крепления. Продумывая приёмы за-
крепления, учитель должен точно
знать, каковы возможности каждого
ученика, как он воспринимает ма-
териал, какие пробелы в знаниях у
него есть.

1-я группа — выбрать нужный
союз, определить его разряд, расста-
вить знаки препинания в предложе-
нии.

Не вызубрить правило надо (а /
но) понять.

Это упражнение больше по объ-
ёму (а / но) проще по содержанию.

2-я группа — заменить сочини-
тельные союзы подчинительными,
составить с ними предложения, рас-
ставить знаки препинания, соста-
вить схемы предложений.

Начался урок и все сели за парты.

Месяц светил с высокого неба и в
степи видна была каждая травинка.

3-я группа — подобрать к союзам
синонимы и составить с ними пред-
ложения.

Если, как, когда, да, или.

Составить предложения по схе-
мам.

[], (что...). (Когда...), []. [], но
[].

При закреплении учитывается
уровень подготовки учащихся, и
работа становится более самостоя-
тельной. При подведении итога вы-
ясняется уровень усвоения матери-
ала с помощью листов учёта, кото-
рые я заполняю на уроке. Несколько
разноуровневых дифференцирован-
ных заданий позволяют закрепить
материал и отработать навыки его
использования в устной и письмен-
ной речи.

Дифференцированное домашнее
задание я предлагаю, опираясь на

данные оперативного контроля (ли-
сты учёта).

Подводя предварительные итоги
работы по предложенной системе,
следует отметить, что она позволя-
ет развивать личность ученика, его
способности и интересы, относить-
ся к нему как к равноправному субъ-
екту педагогического взаимодей-
ствия и устанавливать с ним более
тесный и эмоционально насыщен-
ный контакт. При дифференциро-
ванном подходе к учащимся в клас-
се создаётся благоприятный пси-
хологический климат, повышается
мотивация к учению, появляются
возможности для опережающего
усвоения материала. Наиболее эф-
фективные приёмы для реализации
описанной системы — диалог, мо-
делирование ситуации, постановка
проблемных вопросов. При этом
очень важны поддержка, одобрение
учителя, поощрение ученика, ино-
гда даже авансом.

Список литературы:

1. Розенталь Д.Э. «А как лучше
сказать?» Кн. для учащихся ст. клас-
сов. — 2-е изд., испр. и доп. — М.:
Просвещение.

2. Сиротинина О.Б. «Как слово
наше отзовется?» (Что нужно знать
учителю) // Чтобы Вас понимали:
культура русской речи и речевая
культура человека: Учебное пособие
/ Под ред. О.Б. Сиротининой. — М.:
книжный дом «ЛИБРОКОМ».

Гульнара Агибаевна
САРСЕНБАЕВА,
учитель русского языка и литературы
КГУ «Средняя школа №15».
г. Рудный
Костанайская область.

Формирование способности к самостоятельной познавательной деятельности и умению учиться на протяжении всей жизни

С.Е. АРХАНГЕЛЬСКАЯ,
директор начальной
школы

Н.Н. БОРИСОВА,
заместитель директора
по учебной работе

КГУ «Начальная школа №9».
г. Рудный.
Костанайская область.

Ключевые слова: критическое мышление, познавательная активность, диагностика, новые подходы в преподавании и обучении.

Аннотация

В докладе излагаются результаты исследования, проведенного в начальной школе по проблеме «Использование учителями стратегий критического мышления для повышения познавательной активности учащихся с учетом их индивидуальных особенностей».

Преобразования, происходящие в мировой образовательной системе, оказывают существенное влияние на изменения в образовании Казахстана и мотивируют к переменам каждую школу. Сегодня учителя понимают, что от того как и что они будут менять в своей педагогической практике зависит не только результат обучения учащихся, но и профессиональный рост учителя.

«Результатом обучения школьников должно стать овладение ими навыками критического мышления, самостоятельного поиска и глубокого анализа информации» [1]. В ГОСО и учебных программах определены ключевые компетенции, которыми должен обладать выпускник школы. Результаты обучения заключаются в личностных, системно-деятельностных, предметных результатах ученика. В результате чего у молодого поколения казахстанцев будут формироваться и развиваться навыки функциональной грамотности.

«Будут внедрены эффективные формы и методы обучения для того, чтобы сформировать основы логического, критического и конструктивного мышления, обеспечивающего успешность достижения образовательных результатов, умение применять полученные знания в учебной и практической деятельности» [4]. Преобразования, происходящие в системе образования Казахстана, не могли не коснуться школы, в которой мы работаем. Это особый мир детства, где воспитываются и обуча-

ются более 700 детей от 3 до 11 лет. У нас возникли актуальные, на сегодняшний день, вопросы: «Как учителя должны работать с учащимися, чтобы они были адаптированы к жизни в современном обществе? Как подготовить младшего школьника к успешному обучению в средней школе? Как адаптировать его к взаимодействию со сверстниками и взрослыми в быстро меняющемся мире?»

Одним из путей к успешной адаптации учащихся в современном мире является развитие их познавательной активности. Необходимо научить детей взаимодействию в процессе обучения, научить креативно мыслить и использовать полученные знания в практической деятельности, сформировать способность обучаться самому и обучать других, учитывая индивидуальные способности каждого ученика.

Эффективными методами и приемами в этом являются стратегии критического мышления.

С целью определения отношения учащихся к процессу обучения, а также с целью выявления уровня их познавательной активности было проведено анкетирование учащихся и родителей, по результатам которого у нас возникли вопросы: «Почему почти 25% родителей не знают, что дети испытывают трудности при выполнении заданий учителя?». «Почему 40% обучающихся трудно выполнять задания самостоятельно?». «Почему 50% учащихся не могут оценить результат своей деятельности на уроке?». «Что необходимо

сделать учителям, чтобы их обучающиеся стали более активными, особенно слабоуспевающие?» Может быть проблема в том, что учителя не владеют методами работы по повышению познавательной активности, не используют детский потенциал для их успешного обучения?

Результаты анкетирования учителей показали, что не все педагоги понимают, как влияют стратегии критического мышления на повышение познавательной активности учащихся с разной успеваемостью, не все педагоги учитывают индивидуальные особенности учащихся и не могут проводить детальный анализ своей деятельности, чтобы планировать дальнейшую работу по обучению учащихся.

В целях определения уровня познавательной активности учащихся, мы обратились к психологу школы с просьбой провести диагностику определения уровня познавательной активности учащихся. Был использован опросник, разработанный психологом Пашневым Б.К. Результаты диагностики показали, что из 100% диагностируемых учеников только 5% — дети с высокой познавательной активностью, 46% имеют средний уровень, 35% — низкий уровень познавательной активности и 14% анкет признаны не действительными в соответствии со шкалой неискренности.

Особое внимание мы обратили на тот факт, что дети с низкой успеваемостью имеют высокие показатели уровня познавательной активности и есть случаи, когда дети с высокой

успеваемостью показывают низкий уровень познавательной активности. Детально проанализировав анкеты учителей, родителей, учащихся мы поняли, что одной из причин низкого показателя качества знаний и познавательной активности учащихся является слабая подготовка учителя в использовании инноваций в процессе обучения и преподавания. Учителя не знают, как и что необходимо изменить в своей практике, чтобы повысить познавательную активность и улучшить процесс обучения учащихся. Так определилась проблема, над которой необходимо работать.

В школе было проведено исследование «Использование учителями стратегий критического мышления для повышения познавательной активности учащихся с учетом их индивидуальных особенностей», цель которого заключалась в оказании содействия учителям в использовании стратегий критического мышления как способа повышения познавательной активности учащихся, как с низкой, так и с высокой успеваемостью. В исследовании принимали участие учителя и учащиеся вторых классов.

Задачи, которые мы решали в ходе исследования, состояли в следующем:

1. Сформировать представление у учителей о познавательной активности и о способах ее развития;

2. Сформировать представление о влиянии стратегий критического мышления на познавательную активность учащихся;

3. Развивать навыки использования стратегий критического мышления для развития познавательной активности обучающихся с учетом их индивидуальных особенностей;

4. Отследить динамику познавательной активности учащихся с низкой успеваемостью в процессе проведенного исследования.

План преобразований, направленный на повышение познавательной активности учащихся реализовывался через серию мероприятий, с фиксированием промежуточных результатов на каждом этапе. Нами были использованы наиболее эффективные способы обучения учителей: коучинг и менторинг, так как они нацеливают учителей на приобретение и развитие практических навыков в преподавании и обучении.

Теоретический материал о критическом мышлении учителя изучали на семинаре через практическое апробирование разных стратегий. Среди них: «мозговой штурм», «концептуальная карта», «чтение с пометами», «эссе перевоплощение» с последующим применением изученных приемов на уроках.

Через стратегии, формирующие навыки работы с информацией, «Знаю. Хочу знать. Узнал», «Диаграмма Венна» учителя углубляли свои знания о познавательной активности обучающихся и способах ее повышения.

Акцентировали внимание на том, что познавательная активность связана с интересами детей, поэтому необходимо учитывать индивиду-

альные особенности детей в процессе обучения. В ходе коучинга педагоги формировали умения развивать мыслительные операции по Таксономии Блума.

Учителя приобрели навык составления урока с использованием вопросов высокого и низкого порядка, что нашло свое отражение на уроках и способствовало развитию аналитических навыков учащихся. Одним из важных фактов положительного влияния исследования на деятельность учителей стало использование ими в своей практике концептуальных карт, в целях обобщения информации, при организации работы в паре, группе.

Одним из эффективных способов оценивания деятельности учителя и его работы по усовершенствованию педагогической практики стало составление карты наблюдения урока по критериям. Карты наблюдения учителя использовали при планировании уроков, их анализе, а также при наблюдении уроков своих коллег.

В ходе исследования, педагоги понимали, для чего они применяли методы критического мышления, которые способствовали развитию познавательной активности учащихся, их аналитических навыков и творческих способностей, обучались анализировать и рефлексировать свою деятельность.

Участие в исследовании помогло учителям в большей степени раскрыть свой потенциал и направить использование стратегий критического мышления на активный про-

цесс обучения, как слабых учащихся, так и высокомотивированных. Подтверждением этому стали проведенные уроки, на которых педагоги развивали познавательную активность учащихся, включая в процесс обучения детей с разным уровнем успеваемости.

В своих рефлексивных отчетах по участию в исследовании учителя говорили о важности оказания методической помощи, получении полезного опыта по улучшению процесса обучения учащихся. Они апробировали (что для них очень важно) стратегии критического мышления, поняли, зачем и как их использовать, научились планировать урок с учетом индивидуальных особенностей учащихся, имеющих разный уровень успеваемости, увидели, процесс повышения познавательной активности на уроках.

Одним из показателей результативности проведенной работы является интервью учителя со слабым учащимся. В ходе интервью ребенок отвечал на вопросы, отмечал, что помогло ему в усвоении новой темы. И тот факт, что его помощниками в усвоении нового материала стали кластер и чтение с пометами говорит о важности, полезности и результативности проведенного исследования, как для развития профессионального уровня учителя, так и повышения познавательной активности ученика.

Учителя начальных классов, наблюдая динамику в заинтересованности учащихся процессом обучения, в стремлении справиться

с трудностями, отмечают положительное влияние приемов критического мышления на развитие познавательной активности учащихся с разным уровнем успеваемости. Учителя видят острую необходимость систематического использования стратегий критического мышления в целях развития каждого ученика. Педагоги делают акцент на совершенствование навыков преподавания и рост своего профессионального мастерства, значимость результата командной работы, понимают актуальность проблемы, использу-

ют в собственной практике новые подходы обучения и преподавания.

Литература:

Основные направления современного образования в Казахстане <http://otherreferats.allbest.ru/>

1. Бардыл Мусай (2001) «Цели и стандарты для преподавателей, участвующих в проекте «Развитие критического мышления через чтение и письмо» Международный журнал о развитии мышления через чтение и письмо *Перемена* №3. 40-42

Қазақ балалар әдебиетінің атасы – АХМЕТ БАЙТҰРСЫНОВ

**Клара
Ахметқазықызы
КІРШІБАЕВА,
Аудандық орталық
кітапхананың
кітапханашысы.
Ақсуат ауданы,
Абай облысы.**

Мақсаты: оқушылардың ынта-сын, қызығушылығын арттырып, өзінің жауапкершілігін сезіне білуіне және өз бетінше жұмыс істеуге жұмылдыру. Жан-жақты ойлауын, есте сақтау қабілетін арттыру. Мәнерлеп оқу, сұрақ-жауап, ізденушілік қабілеттерін ояту, ойландыру. Ойынға қатысушылардың көркем әдебиетке деген қызығушылығын

арттыру, ізденімпаздыққа баулу, дүниетанымдарын кеңейту, ой ұшқырлығына, білімпаздыққа, баулу.

Жүргізуші: Армысыздар, бүгінгі кешке жиылған қауым! Биыл Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығын ЮНЕСКО көлемінде және елімізде атап өтеді. Ұлтымыздың ұлы ұстазы, қазақ ағартушысы, мемлекет қайраткері, лингвист ғалым, әдебиеттанушы, түркітанушы, ақын және аудармашы, қоғам қайраткері және саяси публицист, реформатор, Алаш партиясының мүшесі Ахмет Байтұрсынұлының туғанына 150 жыл толады.

2022 жылғы «Бір ел — бір кітап» республикалық акциясы аясында ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлы шығармаларын бүкіл ел болып оқу бір

ауыздан қолдау тапты. Акцияның мақсаты — ұлттық әдебиетті насихаттау, тарихи-мәдени және рухани мұраны сақтау, жастарды адамгершілік-патриоттыққа тәрбиелеу, ана тілін құрметтеу. «Бір ел — бір кітап» республикалық акциясы Ахмет Байтұрсыновтың ғылыми және әдеби шығармашылығына арналады.

«Қазақ балалар әдебиетінің атасы — Ахмет Байтұрсынов» интеллектуалды ойынға қош келдіңіздер!

Ал, қанекей, келіндер,

Бір-біріңе еріндер.

Білімінді тексеріп,

Ойынға қатысып көріңдер.

Ойын кезеңдері:

I. Сұрақ-жауап.

II. Өлеңді жатқа айту.

Бүгінгі ойын Ахмет Байтұрсыновтың артында қалған мол мұрасына зор құрметпен қарап, бағалай білген әдебиет білгірлеріне рухани азық, көңілдеріне қуаныш сыйлайды деп сенеміз.

I. Сұрақ-жауап (Топ мүшелері өздерін және өз топтарын таныстырады).

Топтарға сұрақтар қойылады 1 минутта жауап беру керек.

Ахмет Байтұрсынұлы қай жылы дүниеге келді? (1873 жылы)

Ахмет Байтұрсынұлы қай облыста дүниеге келді? Қазіргі Қостанай облысы, Торғай алабындағы Сарытүбек деген жерде туылған.

Ахмет Байтұрсынұлы кім? (Тілші, ғалым, мұғалім, көсем сөз шебері, зерттеуші, аудармашы, публицист, ағартушы, ақын, домбырашы, мысалшы, қоғам қайраткері болғандығын мысалдар арқылы дәлелдейді.)

«Қырық мысалға» енген өлеңдерін кімнен аударған? (Крыловтан)

1909 жылы қандай жинақ шығарды (қырық мысал)

Ахмет Байтұрсынұлы қандай газеттің редакторы болды? («Қазақ газеті»)

Ақын нешінші жылдар арасында өмір сүрді? (1873-1938 ж.ж.)

А. Байтұрсынұлы жабылған жала? (Өкіметке қарсы)

«Қазақтың бас ақыны» деген мақаласында кім туралы айтылады? (А. Құнанбаев)

Абайдың арман-мұңын аса бір қажет тұста қайталап, қазағына қайта жолдаған «Сегіз аяқтың» жалғасы, жаңа көрінісі болған өлеңі? («Жиған- терген»)

А. Байтұрсынұлы әйелінің аты кім? (Александра — Бәдрисафа)

Сауат ашу, тілді оқыту үшін, тілдің методикасы үшін жазылған дүние? (Тіл жұмсар)

XX ғасыр басында құрылған қазақтың ірі партиясы? (Алашорда)

Ақынның елінің көзін ашу, халықтың көкірегін ояту мақсатында жазылған жинағы? («Маса»)

Ағартушылықпен айналысқан адамдарды Ахмет Байтұрсынов кімге теңеді және ол туралы қай өлеңде айтылады? («Адамдық диқаншысы»)

А. Байтұрсыновтың өлеңдер жинағының «Маса» деп аталуының себебі неде?

(Өлеңдерін «Маса» етіп жұмсап, ел құлағына барып ызындап, ұйқыдан оятуға тырысты)

А. Байтұрсыновтың «Ақын ініме» өлеңі кімге арналған? (Міржақып Дулатовқа арналған)

«Қазақ калпы» өлеңінде Ахмет Байтұрсынов қазақ елін неге теңейді? (Теңізде жүзіп жүрген еспесіз

қалтылдақ қайыққа теңейді)

А. Байтұрсыновтың қандай әндерін білесіңдер? («Қарғаш», «Аққұм», «Жетім бала», «Торғай қыз», «Ақ теңізден сәлем», «Екі-ау жирен»)

«Ахмет оқысын» деп қамысты күйдіріп, қамыстың күйесімен қазға жаздырған кім? (анасы Күнші)

Әліпби қалай аталған? (Кириллица)

Қазақ әліпбиінің негізін қалаушы кім? (Ахмет Байтұрсынов)

Ахмет Байтұрсынұлы қай жылы жазықсыз атылды? (1938 ж.)

II. Өлеңді жатқа айту. Әр топ өлеңдерін жатқа айтады

Жеңімпаз топты анықтау үшін сөз әділқазылар алқасына беріледі.

Жүргізуші: Ахмет атамyzдың шығармашылық өмір жолын, өзіндік ерекшеліктерін жете анықтап білу үшін оның сан тарау еңбектерін бірібірімен сабақтастыра отырып, әрбір жеке салаларын терең талдап тану қажет. Білім алудан, үйренуден, ізденуден еш уақытта жалықпаңдар. Білімді ұрпақ, бәсекеге қабілетті ұрпақ — ұлт келешегі. Ендеше, Ахмет атамyz жинап-терген асыл мұраларымызды ұрпақтан-ұрпаққа жалғастырып, жарата білейік демекпіз. Ахмет Байтұрсынұлының «Білім — бір құрал. Білімі көп адам құралы сай ұста сықылды, не істесе де келістіріп істейді», - деген нақыл сөзімен викториналық ойынымызды аяқтасақ.

Пейзаж. Табиғатпен үйлесім. Әуе перспективасы

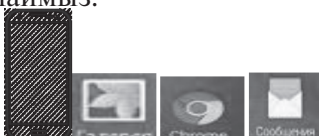
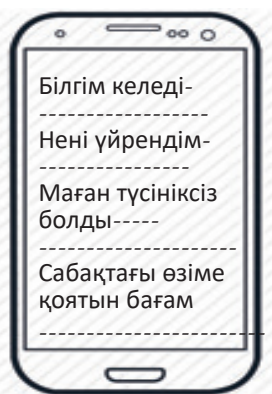

Сауле Аптикамаловна БАЛХОДЖАЕВА,
№7 орта мектептің көркем еңбек пәні мұғалімі.
Өтеген батыр кенті,
Іле ауданы,
Алматы облысы.

Сабақта меңгерілетін оқу мақсаттары	5.1.1.1 - Қоршаған ортаның ассоциативті мағынасы мен визуалды сипаттамасын зерделеу және анықтау (композиция, түс, пішін, фактура, тепе-теңдік); 5.2.1.1 - Өз идеялары мен сезімдерін беру үшін қоршаған ортаның визуалды элементтері мен өнердің көркем тәсілдерін қолдану.
Сабактың мақсаты	- Әуе перспективаның басты ережелерімен танысады; - Табиғатты бейнелейтін суретшілердің жұмыстарымен танысады; - Пейзаж салудың көркем тәсілдерін қолданады және өз бетінше идея ұсынады; - Өлең жолын суреттеп салады.

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/уақыт	Педагогтың әрекеті	Оқушылардың әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Басталуы 3 мин	Ұйымдастыру кезеңі Психологиялық ахуал қалыптастыру. «Байланыста болайық» әдісі. (Бір-біріне телефон сыйлау арқылы жылы лебіздерін білдіреді) Тақырыпты ашу үшін ұялы телефонның галереясын ашамыз суреттерді тамашалаймыз. - Бұл картиналарда жалпы не бейнеленген? - Табиғатты бейнелеу қандай жанр түріне жатады? - Бұл картинада табиғаттың қандай күйі бейнеленген? Оқушылар сабақтың тақырыбы мен мақсатымен танысады. Оқушылар алдында сабақтың мақсаты мен міндетін қою. - Осы тақырып бойынша не білесіздер? - Нені білгілерің келеді? (Сыйға алған телефондарын ашып сұрақтарға жауап жазады)	Оқушылар аман-дасып бір-біріне сәттілік тілейді. Ойлану арқылы оқушылар сұрақтарға жауап береді. Аладарыңыздағы телефонға жазып қойыңыздар?		Телефон суреттері Қазақстанның табиғаты бейнеленген картиналар
Ортасы 10 мин	«Таңқалдыру сәті» әдісі (оқушылар интернет желісінен өздері тақырып бойынша сұрақтарды тез тауып жауабын айтып түсіндіреді)	Интернет желісін ашып сұрақтарға жауап айтады.	Қалыптастырушы бағалау: Бірін-бірі бағалау.	Мұғалім көрнекілік материалдары

Тақырыппен танысу үшін
Телефонымыздағы интернет
желісін ашып төмендегідей
сұрақтарға жауап беруін сұрау
мәселен, сіздер қалай ойлай-
сыздар?

1. Пейзаж дегеніміз не?

2. Табиғаттың күйі неге байла-
нысты өзгереді?

Жыл мезгілдерін үш тілде
атап жіберейік?

Абай атамның жыл
мезгілдері өлеңін кім
біледі? Бір шумақ айтып
жіберсеңіздер

2. Пейзаждың қандай түрлері
бар?

3. Перспектива дегеніміз не?

4. Әуе перспектива дегеніміз
не?

5. Көрерменнен әр түрлі
қашықтықта тұрған бірдей
нысандар бір бірінен қалай
ерекшеленеді?

Пейзаж — француз
сөзі, Бұл қоршаған
ортаны, табиғат
көрінісін бейнелеу
деген сөз.

Көктем — вес-
на — spring
Жаз — лето — summer
Күз — осень —
autumn
Қыс — зима — winter

Пейзаж түрлері:
Қала; Ауыл;
Индустриалды;
Саябақ; Теңіз

Перспекти-
ва латынның
«perspicere» —
«тасадағыны көре
білу» деген сөзінен
шыққан.
Перспективаның
зандары өте көп,
соның ең басты
екеуін суретшілер
қалайда білуге тиісті.
1. Әуе перспективасы
2. Сызықтық перс-
пектива

Қалыптас-
тырушы
бағалау:
Бірін-бірі
бағалау.

Оқулық-
тағы түсі-
ніктемелер
мен сурет-
тері

График-
суретші-
лер:
Айтбаев
Салихит-
дин,

[https://kk.wi-
kipedia.
org/wiki/
%D0%9
F%D0%
B5%D0
%B9%D
0%B7%
D0%
B0%D0
%B6](https://kk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D0%B9%D0%B7%D0%B0%D0%B6)

Сурет-
шілер Ф.
Алек-
сеев,
Ю. Пи-
менов,
К. Моне
[http://
hudojka.l
ivejour-
nal.com/
73092.
html?
thread=
628100](http://hudojka.livejournal.com/73092.html?thread=628100)

	Оқулықпен жұмыс. Әуе перспектива туралы оқушыларға тиянақты түсіндіру. Егер ашық теңізге шығып, көкжиекке көз салсаңдар, заттар бізден алыстаған сайын жарығырақ, бозғылтырақ бола түскенін байқайсындар. Көз ұшындағы орман да алыс тау шоқыларындай көгілдір тартады. Өйткені, біздің жанарымыз бен алыстағы нысананың арасында тығыз ауа қабаты жатыр. Әлгі заттардың өнін жұмсартып, түсін өзгертіп тұрған да сол. Оны бірінші боп байқап, өз шығармасында бейнелеген — италиялық суретші Леонардо да Винчи.. Суретке қарап өлең құрастыру	Әуе перспектива заңдылықтарын айтады. 		Нурлыбаев Женис, Жаксы- галина Марзия (экслибрис), Анар Абжанова
Сергіту 3 мин			Жарайсың!	
Сарамандық жұмыс 20 мин		----- дала- да Аппақ біздің ---- ----- --- ойнаймыз, Қыс келбеті -----		
6 мин	«Елестету көрінісі» ойыны Абай атамыздың «Желсіз түнде жарық ай» өлеңін суреттеп салу. Желсіз түнде жарық ай, Сәулесі суда дірілдеп, Ауылдың жаны терең сай, Тасыған өзен гүрілдеп. Оқушылар шығармашылық бастамаларын өлең жолдарынан алған әсерлерін түсіне отырып орындайды. Бұл жұмыс жеке орындалады. Оқушылар жай қаламмен пейзажды қағаз бетіне орналастырып бояуға дайындайды. Қорытынды жасау үшін оқушылардың жұмыстарын әрқайсысына төмендегі сұрақтар арқылы бағалау Пейзаждағы табиғатты сипаттап беріңіз? Кеңістікті қалай бейнеледіңіздер?		Орындау реттілігін сақтайды. Оқушылар материалдар мен құрал-жабдықтарды пайдалану кезінде жеке бас гигиенасы мен қауіпсіздік ережелерін сақтап отырады. Оқушылар өздерінің шығармашылық жұмыстарын таныстырып, түсіндіреді.	Оқушылардың айтқан жауаптарына пікір қалдыру.

Соңы 3 мин	Кері байланыс	Оқушылар бүгінгі сабақты қандай деңгейде түсініп, білгендерін жазып толтырады.	Бүгінгі сабаққа Оқушы өзіне баға қояды	
Қосымша ақпарат Сабақ бойынша рефлексия Сабақ мақсаттары/оқыту мақсаттары жүзеге асырымды болды ма? Бүгін оқушылар нені үйренді? Оқыту ортасы қандай болды? Менің бөліп оқытқаным өз мәнінде жүзеге асты ма? Мен өз уақытымды ұтымды пайдалана алдым ба? Мен жоспарыма қандай өзгерістер енгіздім және неліктен?				

Как учить неправильные глаголы?

How to Study Irregular Verbs?

Выучить неправильные глаголы английского языка нелегко. Особенно если подходить к этому вопросу с точки зрения «надо», а не «хочу», и просто зазубривать слова даже не интересуясь переводом, как это часто бывает. Тем не менее, если не идти вслед за большинством и подойти к вопросу творчески, тогда вполне реально выучить английские неправильные глаголы и сделать обучение эффективным и нескучным.

Итак, есть несколько традиционных

способов запоминания неправильных глаголов. Я приведу самые основные приемы, те которые когда-то эффективно помогли мне:

1. Используйте карточки.

Карточки желательно писать от руки, так как когда мы пишем самостоятельно, мы создаем «образ» слова и запоминаем его быстрее. Это называется моторной памятью. Также не забудьте написать транскрипцию слов. Ваши карточки могут выглядеть таким образом:

на лицевой стороне напишите глагол в инфинитиве и его транскрипцию, например: begin [bi 'gin]; на обратной стороне напишите форму глагола в Past Tense и Past Participle и его перевод, например: began [bi 'gæn] – begun [bi 'gʌn], начинать; begin [bi 'gin] began [bi 'gæn] – begun [bi 'gʌn] начинать.

Пользоваться карточками очень легко. Вы просто перебираете их в руках и фиксируете в памяти сначала основную форму глагола, а затем вторую и третью форму. Затем можно смотреть только на лицевую сторону карточки, а вторую и третью форму говорить са-

мостоятельно. Карточки можно группировать так, как вам удобно, и учить не сразу весь объем информации, а по частям.

2. Объединяйте похожие глаголы в группы.

Очень часто английские неправильные глаголы объединяют в группы или по написанию, или по звучанию. В таких группах можно найти схожие формы глаголов, поэтому запоминаются они легче, так как структурированы согласно какому-то критерию.

Ниже приведен список неправильных глаголов разбитых на группы.

Глаголы, в которых формы Past Tense и Past Participle совпадают.			
1 группа:			
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
cost	cost	cost	стоять
cut	cut	cut	резать
hit	hit	hit	попадать в цель
hurt	hurt	hurt	ранить, ушибить
let	let	let	позволять
put	put	put	класть, ставить
shut	shut	shut	закрывать
2 группа:			
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
lend	lent	lent	занимать, одалживать
send	sent	sent	посылать
spend	spent	spent	тратить
build	built	built	строить
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
burn	burnt	burnt	гореть, жечь
learn	learnt	learnt	учить
smell	smelt	smelt	нюхать, пахнуть
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
feel	felt	felt	чувствовать
leave	left	left	оставлять, покидать
meet	met	met	встречать
dream	dreamt	dreamt	мечтать, сниться
mean	meant	meant	значить
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
lose	lost	lost	терять

shoot	shot	shot	стрелять
get	got	got	получать
light	lit	lit	освещать, зажигать
sit	sat	sat	сидеть
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
keep	kept	kept	держат, сохранять
sleep	slept	slept	спать
3 группа:			
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
bring	brought	brought	приносить
buy	bought	bought	покупать
fight	fought	fought	бороться
think	thought	thought	думать
catch	caught	caught	ловить, схватывать
teach	taught	taught	учить
4 группа:			
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
sell	sold	sold	продавать
tell	told	told	рассказывать
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
find	found		found
have	had	had	иметь
hear	heard	heard	слышать
hold	held	held	держат
read	read	read	читать
say	said	said	говорить
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
pay	paid	paid	платить
make	made	made	делать
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
stand	stood	stood	стоять
understand	understood	understood	понимать
Глаголы, в которых формы Past Tense и Past Participle не совпадают			
1 группа:			
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
break	broke	broken	ломать
choose	chose	chosen	выбирать, подбирать
speak	spoke	spoken	говорить
steal	stole	stolen	воровать
wake	woke	woken	просыпаться
2 группа			
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
drive	drove	driven	водить
ride	rode	ridden	ехать верхом
rise	rose	risen	подниматься

write	wrote written	писать	
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
beat	beat	beaten	бить
bite	bit	bitten	кусать(ся)
hide	hid	hidden	прятать
3 группа			
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
eat	ate	eaten	есть
fall	fell	fallen	падать
forget	forgot	forgotten	забывать
give	gave	given	давать
see	saw	seen	видеть
take	took	taken	брать, взять
4 группа			
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
blow	blew	blown	дуть
grow	grew	grown	расти
know	knew	known	знать
throw	threw	thrown	бросать
fly	flew	flown	летать
draw	drew	drawn	рисовать, тащить
show	showed	shown	показывать
5 группа			
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
Begin	began	begun	начинать
drink	drank	drunk	пить
swim	swam	swum	плавать
ring	rang	rung	звонить, звенеть
sing	sang	sung	петь
run	ran	run	бежать
6 группа.			
Infinitive	Past Tense	Past Participle	Перевод
come	came	come	приходить
become	become	became	становиться

3. Читайте вслух стихи-рифмовки с неправильными английскими глаголами.

Как мне кажется, это самый легкий и непринужденный способ запоминания. В сети есть множество вариантов начитки английских неправильных глаголов.

Базарбай КАСЕНОВ,
учитель английского языка СШ
им. М. Маметовой.
с. Көкса́й,
Карасайский район,
Алматинская область.